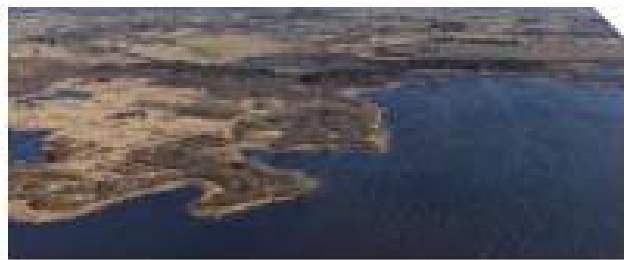
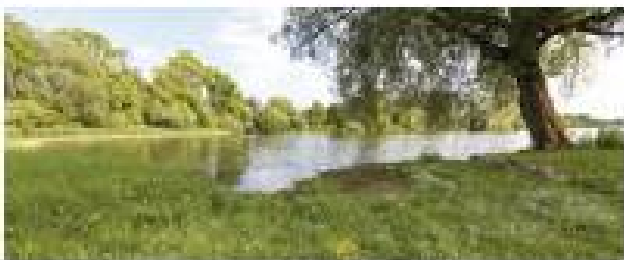

FORSVAR FOR NATUREN

SØGÅRDLEJREN

Drifts- og plejeplan 2021-2036

INDHOLDSFORTEGNELSE

INDHOLDSFORTEGNELSE	1
LÆSEVEJLEDNING	3
1.RESUMÉ	4
2.INDLEDNING	6
2.1 Drifts- og plejeplaner	6
2.1.1 Formål og målgruppe	6
2.1.2 Indhold	7
2.1.3 Revision, ændringer og tillæg	7
2.1.4 Planproces	7
2.1.5 Planperiode	7
2.1.6 Virkning, retsgrundlag og myndighedsinddragelse	7
2.1.7 Relation til lovgivning	8
2.1.8 Konkret implementering	8
2.2 Konkret om drifts- og plejeplanen for Søgårdlejren	8
2.2.1 Revideret drifts- og plejeplan for Søgårdlejren	8
3.MÅLSÆTNINGER	10
3.1 Forsvarsministeriets generelle drifts- og plejemålsætninger	10
3.1.1 Militær anvendelse	10
3.1.2 Lovgivning	10
3.1.3 Offentlighedens adgang	10
3.2 Konkrete driftsmålsætninger for Søgårdlejren	11
3.2.1 Militære målsætninger	11
3.2.2 Mål for lovgivne forpligtigelser	12
3.2.3 Offentlighedens adgang	14
4. STATUS	15
4.1 Historie	15
4.2 Landskab og geografi	15
4.3 Ejendomsøversigt og kortgrundlag	15
4.3.1 Terrænet og dets inddeling	15
4.3.2 Arealfordeling	16
4.3.3 Naboforhold	16
4.3.4 Kortmaterialer	17
4.3.4.1 Grundkort, kortbilag 1	17
4.3.4.2 Aktivitetskort, kortbilag 2	17
4.3.4.3 Skovudviklingstypekort Kortbilag 3	17
4.4 Militær anvendelse	17
4.5 Naturbeskyttelseslovgivningen	17
4.5.1 Natura 2000-området	18
4.5.2 Bilag IV-arter	21
4.5.2 Nationalt beskyttet natur	21
4.5.3 Fredede og rødlistede arter	23
4.5.4 Fortidsminder	23
4.5.6 Fredskov	24
4.5.7 Invasive arter og problemarter	25
4.6 Offentlighedens adgang	25
5. ANALYSE	26
5.1 Evaluering af gældende plan	26
5.2 Ny indsats	29
5.2.1 Tilgroning	30

5.2.2	Hydrologi	30
5.2.3	Skovplanlægning	31
5.2.4	Invasive arter og problemarter	31
5.2.5	Beskyttede arter	31
5.2.7	Offentlighedens adgang	33
6.	VISIONER	34
7.	AKTIVITETER	38
7.1	Rydning	38
7.2	Slåning og opsamling	39
7.3	Afgræsning	40
7.4	Beplantningspleje	40
7.5	Hydrologi	40
7.6	Bekæmpelse af invasive plantearter og problemarter	41
7.6	Kulturhistorie	42
7.8	Offentlighedens adgang	42
7.9	Ikke modelbeskrevne aktiviteter	42
7.10	Militære operative ønsker (projekter)	42
8.	REFERENCER	44
9.	BILAG	45
9.1	Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen	45
9.2	Modeller	45
9.3	Ordensregler	50
9.4	Kommentarer fra ekstern høring	51

LÆSEVEJLEDNING

Drifts- og plejeplanen gennemgår de overordnede mål for Søgårdlejren, status samt hvilke langsigtede visioner for driften, som de beskrevne aktiviteter skal understøtte.

Planen beskriver i indledningen baggrunden for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets terræner og specifikt for Søgårdlejren. I afsnittet om målsætninger beskrives herefter de kort- og langsigtede mål for Søgårdlejren, opdelt i strategiske, taktiske og operationelle mål for henholdsvis den militære anvendelse, lovgivningen og adgangsforhold.

Nuværende status for terrænet er grundlaget for en analyse af den prioriterede indsats, der skal iværksættes. Kapitel 4 om status indeholder således en beskrivelse af terrænets historie, geologi, ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier, samt en beskrivelse af adgangsforhold.

Planens analysedel omfatter både en opsamling på tillæg til tidligere drifts- og plejeplan og en redegørelse for hvilken ny indsats, der skal gennemføres i indeværende planperiode. Indsatsen bygger desuden på de langsigtede visioner, der knytter sig konkret til Søgårdlejren, imens generelle visioner for Forsvarsministeriets terræner gennemgås i bilag 9.1.

Til sidst beskrives i tabelform de konkrete aktiviteter, der danner grundlaget for realisering af de beskrevne indsatser. Aktiviteterne bygger på en række modeller (metoder til naturpleje), der findes beskrevet i bilag 9.2. Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner fremgår af bilag 9.3. Høringssvarene fra den eksterne høring og kommentarerne hertil gennemgås i bilag 9.4, og det beskrives, hvordan kommentarerne eventuelt har haft indflydelse på planens aktiviteter. Selve høringssvarene fremgår af bilag 9.5.

Hvert kapitel (undtagen kapitel 1) indledes med en kort opsummering af kapitlets væsentligste indhold. Denne opsummering fremgår med kursiv.

1. RESUMÉ

Siden 1991 er der for en række af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesområder udarbejdet drifts- og plejeplaner med henblik på at sikre rammerne for uddannelse og træning af militære enheder under realistiske vilkår og samtidig tilgodese hensynet til overholdelse af naturbeskyttelseslovgivningen. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses bestemmelse for drifts- og plejeplaner (FESBST 610-6).

Formålet med drifts- og plejeplaner er at understøtte og tilsikre at uddannelses- og øvelsesvirksomhed både nu og fremadrettet kan finde sted på Forsvarsministeriets arealer. Udarbejdelse af drifts- og plejeplaner skal sikre, at skyde- og øvelsesterrænerne til hver en tid har tilfredsstillende kulisser til den nødvendige uddannelse og træning af enheder under realistiske forhold for de operative enheder og myndigheder under Forsvarsministeriet, samtidigt med at naturbeskyttelseslovgivning overholdes.

Drifts- og plejeplanerne må ikke resultere i indskrænkninger af de operative enheders brug af skyde- og øvelsesterrænerne på sigt. Derimod skal drifts- og plejeplanerne til stadighed fremme de operative enheders muligheder for fleksibilitet i uddannelses- og øvelsesøjemed.

Drifts- og plejeplaner tjener således som det redskab, Forsvarsministeriet anvender til at gennemføre en arealforvaltning, der bedst muligt tager hensyn til de operative behov.

Nærværende drifts- og plejeplan fastsætter rammen for udviklingen af Søgårdlejren for perioden 2021-2036. Planen indebærer, at den militære anvendelse, som beskrevet i de interne strateginotater, kan fortsætte og udbygges i planperioden med fokus på uddannelse af de militære enheder, der benytter øvelsesterrænet.

Søgårdlejren udgør i alt 654 ha, hvoraf 510 ha er beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens § 3 som overvejende mose, eng, overdrev, hede og sø.

Planen tilsigter, at den militære anvendelse fortsat kan finde sted på øvelsesterrænet. Selve indsatsen på terrænet formuleres i planens Kapitel 7, Aktiviteter. Modellerne for, hvordan indsatsen skal gennemføres, er som udgangspunkt fastlagt ud fra Forsvarsministeriets generelle retningslinjer for forvaltning af de forskellige arealtyper.

Søgårdlejren er et øvelsesterræn, der anvendes og forvaltes intensivt i forbindelse med militær uddannelse og træning.

2. INDLEDNING

Dette kapitel beskriver baggrunden for drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets arealer generelt, herunder formålet med planlægningen, planprocessen og retsvirkning af planen. Desuden beskrives den konkrete baggrund for drifts- og plejeplanen for Søgårdlejren.

I gennem de sidste 100 år er en række områder i Danmark blevet udlagt til militære formål, hvoraf en stor del er skyde- og øvelsesterræner. Forsvarsministeriet råder således i dag over et samlet areal på ca. 31.500 ha, hvoraf størstedelen udgøres af nogle få, meget store terræner. En stor del af arealerne er tidligere landsbrugsarealer, der ikke for nylig har været i omdrift. Der er desuden en del arealer, der er bortforpagtet til ekstensivt landbrug. Den primære målsætning for arealerne er anvendelsen til militære uddannelsesformål, samt sikre lovgivne forpligtigelser. Forsvarsministeriets arealer er åbne for offentligheden, når dette kan forenes med de militære og lovgivne målsætninger og forpligtigelser. For langsigtet at kunne tilgodese de forskellige interesser, der er tilknyttet terrænerne, er det helt afgørende at sikre en effektiv og målrettet planlægning, hvilket er en høj prioritet hos Forsvarsministeriet.

Fælles for skydeterræner og øvelsespladser er, at de danner grundlag for Forsvarsministeriets uddannelse og træning. På skydeterræner anvendes skarp ammunition. Offentligheden har derfor under normale omstændigheder ikke adgang med undtagelse af specielle lejligheder, herunder f.eks. guidede ture.

Søgårdlejren er et øvelsesterræn, hvor uddannelse med skarp ammunition normalt ikke forekommer udenfor de tilknyttede skydebaner. Der er adgang for offentligheden, når der ikke finder militære aktiviteter sted.

2.1 Drifts- og plejeplaner

Siden 1991 er der udarbejdet drifts- og plejeplaner for Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner med henblik på at sikre mulighederne for den nødvendige uddannelse og træning af enheder under så realistiske forhold som muligt og samtidig sikre overholdelse af naturbeskyttelseslovgivningen.

Drifts- og plejeplanerne udarbejdes af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse. Det er med nærværende plan sikret, at eksisterende lovmæssige bindinger er overholdt. Ved nye væsentlige bindinger eller militære behov kan planerne tilpasses, eventuelt via et tillæg. Mindre ændringer kan gennemføres uden tillæg. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle bestemmelser for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner (FESBST 610-6).

2.1.1 Formål og målgruppe

Formålet med drifts- og plejeplanerne er at sikre et dokument for Forsvarsministeriet, der:

- Beskriver målsætninger for den militære anvendelse, den lovgivne forpligtigelse og offentlighedens adgang, der knytter sig til terrænerne
- Fremlægger en status for terrænernes anvendelse og naturværdier
- Foretager en analyse af, hvordan målsætningerne bedst tilgodeses og forenes
- Opstiller visioner for den langsigtede udvikling af terrænerne
- Fastlægger generelle modeller og konkrete aktiviteter for forvaltningen i planperioden.

Drifts- og plejeplaner tjener således som det redskab, Forsvarsministeriet anvender til at gennemføre en arealforvaltning, der bedst muligt tager hensyn til de operative behov.

De primære modtagere af drifts- og plejeplanerne er den til enhver tid driftsansvarlige myndighed hos Forsvarsministeriet samt de militære brugere. Hertil kommer civile myndigheder, frem for alt kommunerne, som med drifts- og plejeplanen opnår et solidt og veldokumenteret udgangspunkt for administrationen af lovgivning på terrænerne.

2.1.2 Indhold

Drifts- og plejeplanerne er udarbejdet, så de bliver så operationelle som muligt. De beskrivende afsnit refererer fortrinsvis til tilgængelig information, f.eks. tidligere drifts- og plejeplaner, der ofte rummer en mængde værdifuld dokumentation. Samtidig er det hensigten, at planerne, for at bevare størst mulig aktualitet, ikke beskriver forskrifter og målsætninger, der er stærkt foranderlige. Dette gælder ikke mindst de militære målsætninger, der har vist sig at kunne ændres over kort tid.

Drifts- og plejeplanerne skal sikre at skyde- og øvelsesterrænerne til hver en tid har tilfredsstillende kulisser til den nødvendige uddannelse og træning af enheder under realistiske forhold for de operative enheder og myndigheder under Forsvarsministeriet, samtidigt med at naturbeskyttelseslovgivning overholdes.

Konkrete projekter skal formuleres separat og i hvert enkelt tilfælde vurderes og behandles ved den til enhver tid relevante myndighed. Se desuden afsnit 2.1.7.

Drifts- og plejeplanerne følger en kapitelstruktur, hvor målsætningerne vægtes højt, således at disse på baggrund af et analyseafsnit nemt og overskueligt kan omsættes til egentlige aktiviteter. En gennemgående struktur i planerne er opdeling i følgende tre prioriteringer:

- 1) Militæranvendelse: Uddannelse og træning
- 2) Lovgivning
- 3) Offentligheden: Adgang, sikkerhed

2.1.3 Revision, ændringer og tillæg

Planerne evalueres halvvejs i planperioden. Der kan løbende ved behov foretages revision eller udarbejdes tillæg for specifikke, afgrænsede temaer.

2.1.4 Planproces

Revision og udarbejdelse af drifts- og plejeplanerne indebærer en række faser: Igangsættelse, indsamling af data og materiale, formulering, høring, godkendelse og publicering og endelig implementering. Interne brugere og eksterne bidragsydere inddrages via høring og konsultation med henblik på identificering af forslag og ønsker til planlægningen samt indsamling af relevante data fra forskningsinstitutioner, myndigheder, nabolodsejere og interesseorganisationer. Ansvar for planprocessen, der er nærmere beskrevet i Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle bestemmelser for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner (FESBST 610-6), påhviler Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

2.1.5 Planperiode

Planperioden for drifts- og plejeplanerne er fastsat til 15 år, og konkrete plandispositioner tilrettelægges inden for denne tidsramme. Der kan for nogle aktiviteter være tale om en kortere implementeringsfrist, hvilket vil fremgå af aktivitetsskemaet.

2.1.6 Virkning, retsgrundlag og myndighedsinddragelse

Drifts- og plejeplanerne er ikke juridisk bindende. En række af de aktiviteter, planerne beskriver, kræver dispensation og/eller tilladelse mv. i henhold til dansk lovgivning, herunder lovgivning, der er en udmøntning af internationale direktiver. Det er ønsket, at planerne skal fungere som en platform for samarbejde mellem Forsvarsministeriet og lokalsamfundet og bidrage til gensidig forståelse for terrænenes drift, pleje og militære anvendelse.

2.1.7 Relation til lovgivning

Det sikres løbende, at eksisterende og nye lovmæssige bindinger bliver integrerede i drifts- og plejeplanerne. Konkrete projekter skal i hvert enkelt tilfælde vurderes og behandles ved den til enhver tid relevante myndighed.

2.1.8 Konkret implementering

Drifts- og plejeplanerne vil i kraft af deres relativt lange gyldighedsperiode kun vanskeligt kunne anvendes som et iværksættelsesdokument til direkte dag-til-dag-implementering af konkret forvaltning.

Den myndighed, der til enhver tid har ansvaret for den specifikke implementering af drifts- og plejeplanerne, omsætter planens aktivitetsoversigter til konkrete tiltag på det enkelte terræn og har desuden ansvaret for, at den enkelte aktivitet til enhver tid er i overensstemmelse med gældende lovgivning. Ved eventuel tvivl om, hvorvidt en given aktivitet kan gennemføres lovligt, skal dette altid afklares i samarbejde med Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

2.2 Konkret om drifts- og plejeplanen for Søgårdlejren

Søgårdlejren er beliggende i Sønderjylland mellem Åbenrå og Sønderborg (se Figur 2-1). Terrænet udgør 654 ha, hvoraf 510 ha er beskyttet af Naturbeskyttelseslovens § 3 som overvejende mose, eng, overdrev, hede og sø.

Terrænet anvendes primært af Hærens og Hjemmeværnets hjemmehørende enheder. Beredskabsstyrelsen, politiet og mindre civile foreninger anvender ligeledes terrænet.

Der findes en skydebane i terrænets centrale dele. Desuden findes en håndgranat- og øvelsessprængbane, afstandsbane og andre øvelsesfaciliteter samt flugtskydningsbane og hundetræningsområder.

Søgårdlejren består af et varieret terræn. Det udgøres af slette og overdrev samt moser og enge i forbindelse med de 3 større søer, der er på terrænet. Derudover findes skovbevoksede arealer, der dels udgøres af plantede bevoksninger, dels selvsåede bevoksninger af birkeskov eller anden sumpskog i tilknytning til de større søer. Nordligst i terrænet findes Klattrup Mose, der er en tidligere højmose.

Offentligheden har mellem solopgang og solnedgang adgang til Søgårdlejren, når der ikke er skydning eller øvelser.

2.2.1 Revideret drifts- og plejeplan for Søgårdlejren

Udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan er påbegyndt i 2019 og har inddraget en række interne og eksterne interesseparter. Processen er afsluttet i 2021 og har blandt andet haft den tidligere drifts- og plejeplan (Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnet 2004) samt tillægget hertil (FBE 2012 (udarbejdet i forbindelse med Natura 2000)) som et særligt betydende grundlag.

I forbindelse med udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan er der foretaget indsamling af data og materiale for at evaluere den drift, der har været på terrænet i løbet af den foregående drifts- og plejeplanperiode. Der er foretaget besigtigelse af terrænet og en ikke-systematiske registreringer af dyre- eller planteliv april og november (primært invasive arter) 2019.

Der har været afholdt et opstartsmøde med de militære brugere af terrænet primo marts 2019, og et opfølgende brugermøde ultimo marts 2019. På møderne blev en række ønsker til terrænets udvikling gennemgået ligesom problemstillinger og udfordringer i terrænpølsen blev besigtiget.

Efterfølgende er der med udgangspunkt i de militære målsætninger foretaget en afvejning af ønsker og behov for udviklingen af terrænet. Planen har været sendt i intern høring i december 2019 og i ekstern høring i 2021.

Figur 2-1: Søgaardlejren

3. MÅLSÆTNINGER

Dette kapitel beskriver målsætningen for Søgårdlejren på kort og langt sigt. Kort- og langsigtede målsætninger har fungeret som et arbejdsredskab under drifts- og plejeplanens udarbejdelse og er bestemmende for den fremtidige drift og pleje af terrænet.

3.1 Forsvarsministeriets generelle drifts- og plejemålsætninger

Formålet med drifts- og plejeplaner er at understøtte og tilsikre at uddannelses- og øvelsesvirksomhed både nu og fremadrettet kan finde sted på Forsvarsministeriets arealer. Udarbejdelse af drifts- og plejeplaner skal sikre, at skyde- og øvelsesterrænerne til hver en tid har tilfredsstillende kulisser til den nødvendige uddannelse og træning af enheder under realistiske forhold for de operative enheder og myndigheder under Forsvarsministeriet, samtidigt med at naturbeskyttelseslovgivning overholdes.

Drifts- og plejeplanerne må ikke resultere i indskrænkninger af de operative enheders brug af skyde- og øvelsesterrænerne på sigt. Derimod skal drifts- og plejeplanerne til stadighed fremme de operative enheders muligheder for fleksibilitet i uddannelses- og øvelsesøjemed.

Drifts- og plejeplaner tjener således som det redskab, Forsvarsministeriet anvender til at gennemføre en arealforvaltning, der bedst muligt tager hensyn til de operative behov.

Disse mål er formuleret og prioriteret i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner og på grundlag af Forsvarsministeriets generelle retningslinjer udmøntet i en række kortsigtede drifts- og plejemålsætninger for de enkelte delarealer.

Målene opdeles i strategiske, taktiske og operationelle mål. De strategiske mål er langsigtede, mens både de taktiske og operationelle mål skal søges opfyldt inden for planperioden. Målene er indbyrdes forbundet fra det overordnede og strategiske til det konkrete og operationelle.

3.1.1 Militær anvendelse

Arealerne på Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner anvendes primært af ministeriets egne enheder til uddannelsesmæssig brug. Desuden bliver arealerne anvendt af Totalforsvarets øvrige myndigheder såsom politiet. Arealerne skal fremstå så varierede som muligt, så de over tid indeholder de terræntyper, der først og fremmest er behov for til militære uddannelser.

3.1.2 Lovgivning

Forsvarsministeriets arealer udgør i kraft af mange års ekstensiv drift og militær brug nogle af de mest værdifulde naturområder i Danmark. Mange terræner er helt eller delvist udpeget som naturarealer af international betydning med krav om en aktiv indsats for at sikre gunstig bevaringsstatus for særligt udpegede naturtyper og arter (såkaldte Natura 2000-områder, i alt ca. 17.000 ha).

Ifølge vejledningen til Naturbeskyttelsesloven forudsættes, "at de statslige arealforvaltende myndigheder løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i en rimelig stand".

Det er en generel målsætning, at Forsvarsministeriet bidrager til sikring af naturværdierne på de arealer, der er beskyttet af Naturbeskyttelseslovens § 3. Forsvarsministeriets arealer rummer ydermere andre væsentlige samfundsmæssige værdier i form af blandt andet kulturminder, som skal beskyttes.

3.1.3 Offentlighedens adgang

Hovedparten af Forsvarsministeriets arealer er tilgængelige for offentligheden, når arealerne ikke anvendes til militær uddannelse og øvelser. Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for offentligheden af hensyn til sikkerhed.

3.2 Konkrete driftsmålsætninger for Søgårdlejren

Drifts- og plejemålsætningerne for Søgårdlejren har til formål at understøtte og tilsikre at uddannelses- og øvelsesvirksomhed både nu og fremadrettet kan finde sted på Forsvarsministeriets arealer. Udarbejdelse af drifts- og plejeplaner skal sikre, at skyde- og øvelsesterrænerne til hver en tid har tilfredsstillende kulisser til den nødvendige uddannelse og træning af enheder under realistiske forhold for de operative enheder og myndigheder under Forsvarsministeriet, samtidigt med at naturbeskyttelseslovgivning overholdes.

3.2.1 Militære målsætninger

Det er et grundlæggende mål at bevare Søgårdlejren som et velfungerende øvelses- og uddannelsesterræn med mulighed for udvikling af terrænet for at sikre Totalforsvarets behov. Totalforsvaret består af Forsvaret, Hjemmeværnet, Beredskabsstyrelsen, Brandvæsenet, Redning og Politiet.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Søgårdlejren, herunder den del, der er udlagt som Natura 2000-område, er et militært øvelsesterræn og bruges fortsat som sådant og udvikles til at opfylde Forsvarets uddannelsesmæssige behov på lang sigt. Søgårdlejren skal tilgodese en realistisk uddannelse af soldater og enheder blandt andet under anvendelse af skarp ammunition inden for en realistisk grænse.	Søgårdlejrens rammer for typerne af nuværende aktiviteter med lette våben, kanonslag, lydmarkør til dysekanon, håndgranater, signalpatroner, 100 g sprænglegemer, hjulkøretøjer, PMV, helikoptere m.m. sikres. Terrænet bevares med samme overordnede præg som sit nuværende, dvs. et kulisselandskab med åbent, halvåbent og lukket terræn. Adgang for uddannelsesenheder til åbne og lukkede dele af terrænet sikres. Eksisterende faciliteter i skydetereterrænet skal bevares og vedligeholdes. Terrænets nuværende indretning dækker i hovedsagen behovet hos Hærens og Hjemmeværnets enheder. Der er fremadrettet afdækket et behov for flere beredskabsområder. Alle faciliteter, som anvendes af Totalforsvaret skal bevares og vedligeholdes.	Terrænets nuværende, overordnede indretning og faciliteter bevares og plejes ved løbende drift i overensstemmelse med militære behov. Skovbevoksede arealer bevares og adgang sikres til og i disse arealer. Der anlægges yderligere to beredskabsområder.

3.2.2 Mål for lovgivne forpligtigelser

Målene for de lovgivne forpligtigelser er primært affødt af Natura 2000 og de konkrete målsætninger for naturtyper og arter i Natura 2000-planen. De opfyldes af projekter i Klattrup Mose (højpose), Hostrup Sø og Bjergskoven (overdrev).

Strategisk	Taktisk	Operationelt
<u>Natura 2000</u> Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus. For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til natur-/skovtilstandsklasse I eller II og gunstig prognose skal udviklingen i areal og tilstand være stabil eller i fremgang. For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur-/skovtilstandsklasse III -V og/eller ugunstig prognose, skal udviklingen i natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det. For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem er målsætningen gunstig bevaringsstatus.	Naturtyper <u>6230 Surt overdrev</u>: Sikres stabil, og der skabes vilkår for udvikling på yderligere areal øst for Hostrup Sø og på Bjergskov Overdrev. <u>7110 Højpose</u>: Sikres opretholdt og der skabes basis for udvidelse og sammenhæng. <u>7120 Nedbrudt højpose</u>: Udvikles i retning af højpose. <u>7140 Hængesæk</u>: Sikres i god tilstand. <u>9110 Bøg på mor, 9120 Bøg på mor med kristtorn og 9160 Ege-blandskov</u>: Sikres i god tilstand. Arter <u>Tinksmed, trane og mosehornugle</u>: Tilstand og det samlede areal af levestederne er i fremgang, således at der er grundlag for, at arterne yngler i området nord for Hostrup Sø. <u>Rørdrum</u>: Tilstand og areal af rørskovsarealerne omkring Hostrup Sø stabil, så der fortsat er grundlag for at rørdrum yngler. <u>Stor hornugle og havørn</u>: Tilstanden af Hostrup Sø og arealet omkring skal være stabilt eller i fremgang således, at området fortsat understøtter, at arterne yngler i nærområdet. <u>Rørhøg</u>: Tilstanden og det samlede areal af levesteder i fremgang, således at området bidrager til målsætningen om 2-3 ynglepar i Natura 2000-området. <u>Odde</u>: Hostrup Sø sikres som levested.	Overdrev plejes så det holdes lysåbent. Stedvis rydning af vedplanter og Brombær. Næringsfattige moser (71xx-typer) plejes gennem opretholdelse af forbedret hydrologi, rydning af opvækst og afgræsning i hele eller dele af planperioden. Skovhabitatnaturtyper (91xx-typer) plejes gennem omlægning til naturnær skovdrift. Arternes levesteder plejes og udvides ved at pleje Klattrup Mose som beskrevet. Rørskovsarealer omkring Hostrup Sø sikres gennem opretholdelse af vandstanden i overensstemmelse med regulativet. Levesteder og fourageringsområder sikres gennem opretholdelse af tilstanden i Hostrup Sø og næromgivelser. Levesteder sikres gennem opretholdelse af rørskov og moser uden drift omkring Hostrup Sø. Søen sikres sin nuværende tilstand Levesteder sikres gennem

	<u>Stor vandsalamander</u> : Der sikres egnede levesteder.	pleje af vandhuller.
<u>Beskyttede naturtyper</u> Områdets økologiske stabilitet sikres gennem hensigtsmæssig pleje og hydrologi, samt fortsat militær anvendelse.	Naturlilstanden på beskyttede naturtyper sikres gennem terrænpleje af åbent og halvåbent landskab.	Der skal foretages slåning eller afgræsning på alle overdrevsarealer samt rydning af træopvækst på arealer, hvor den kontinuerle pleje ikke er tilstrækkelig eller mulig at gennemføre. Moser skal sikres naturlig hydrologi og plejes mod genvækst af vedplanter, hvis ikke ændret hydrologi er tilstrækkeligt. Vandhuller plejes gennem pleje af bredarealer og evt. oprensning.
<u>Levesteder for arter</u> Levevilkår for Bilag IV-arter samt for fredede eller rødlistede arter på terrænet opretholdes og forbedres.	Flagermus: Træer med hulheder sikres. Markfirben: Yngle- og overvintringssteder sikres gennem opretholdelse af lysåbne arealer. Padder: Yngle- og overvintringssteder sikres igennem pleje af yngleområder, der består af lysåbne og fugtige arealer. Rødlistede insekter: Levesteder sikres igennem pleje af lysåbne naturtyper. Rødlistede fugle: Levesteder sikres igennem pleje af lysåbne naturtyper.	Levesteder for Bilag IV-flagermus sikres gennem naturnær skovdrift, der bevarer gamle og døende træer. Levesteder for markfirben plejes gennem rydning og slåning. Vandhuller sikres som yngleområder for padder gennem rydning af træ- og buskopvækst samt oprensning. Levesteder for rødlistede insekter plejes gennem rydning og slåning. Levesteder sikres igennem pleje af moser og overdrev samt udvikling af skov.

<u>Skov</u> Naturnær skovdrift iværksættes på Søgårdlejren.	Omlægning af skovarealerne på øvelsespladsen fortsættes.	Fortsat omlægning til naturnær skovdrift og skovudviklingstyper ved selektiv hugst. Det drejer sig om følgende typer: 11 (Bøg), 14 (Bøg med gran), 22 (Eg med lind og bøg), 23 (Eg med skovfyr og lærk), 41 (Birk med skovfyr og gran).
<u>Invasive arter</u> Invasive arter bekæmpes på Søgårdlejren, hvor de kan udgøre et problem mod det militære kulis-selandskab, naturtyper og arter.	Invasive arter såsom sitka-gran (og en række andre ikke hjemmehørende nåletræer), glansbladet hæg, italiensk gyvel, tornblad, rynket rose, kæmpebjørneklo mm. overvåges og bekæmpes. Deres spredning forebygges.	De invasive arter bekæmpes gennem målrettet specifik bekæmpelse samt gennem pleje af lysåbne naturtyper, primært overdrev.
<u>Fortidsminder</u>	Fortidsminder og beskyttede diger sikres gennem opmærksomhed og hensyntagen .	Øvelser og plejeaktiviteter tilrettelægges og udføres, så fortidsminder ikke skades.

3.2.3 Offentlighedens adgang

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Offentligheden kan færdes på øvelsesterrænet på etablerede stier og veje, når terrænet ikke anvendes til militære aktiviteter.	Offentlig adgang til hele Søgårdlejren sikres efter nuværende regler. Af sikkerhedshensyn skal det være muligt at tilsikre, at offentligheden ikke kan få adgang til dele af terrænet, når det anvendes til uddannelse og øvelser. Af sikkerhedshensyn er der ikke adgang til vandfladen på Store Søgård Sø, da søen rummer u-eksploderet ammunition fra 2. Verdenskrig.	Ny skiltning med tydeliggørelse af adgangsforhold etableres, og eksisterende skiltning skal vedligeholdes. Ordensregler opdateres med blandt andet forbud med brug af droner og metaldetektorer på øvelsespladsen.

4. STATUS

Dette kapitel giver en status for forholdene på Søgårdlejren ved planperiodens start. Status indeholder en beskrivelse af ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier og håndtering af offentligheden. Udarbejdelse af statusafsnittet i denne drifts- og plejeplan bygger på et bredt grundlag af data og information, herunder oplysninger fra den tidligere drifts- og plejeplan for Søgårdlejrens (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnskommandoen), evalueringen heraf (FBE 2012) samt Danmarks Miljøportal og Miljøministeriets MiljøGIS. Der henvises i øvrigt til Forsvarets Ejendomsstyrelses hjemmeside (www.ejendomsstyrelsen.dk) for oplysninger om Forsvarsministeriets naturforvaltning.

4.1 Historie

Søgård har tidligere været Slesvigs største herregård og kan dateres tilbage til mindst 1344. Efter en tumultet tid, der bød på brand, krige og forskellige ejere, byggedes i 1834 den nuværende hovedbygning.

100 år senere blev Søgård solgt til Statens jordlovsudvalg og året efter i 1935, overdraget til Krigsministeriet sammen med 150 tdl. ager, 200 tdl. skov og de 3 store søer. Der nyopførtes kasernebygninger til de menige og hovedbygningen indrettedes til administration.

Under 2. Verdenskrig var Søgård besat af tyskerne indtil afslutningen af besættelsen. Hjemmeværnet overtog Søgårdlejren med bygninger og øvelsesterræn ved årsskiftet 1977.

4.2 Landskab og geografi

Søgårdlejren med sine godt 650 ha ligger umiddelbart nord og syd for Sønderborgmotorvejen. Det er i et landskab, hvor fed moræne møder sandet hedeslette og Søgårdlejren rummer derfor en lang række forskellige naturtyper og landskaber. Terrænet karakteriseres af tre store søer (Hostrup Sø, Store Søgård Sø og Lille Søgård Sø), den afgravede højmosé i nord (Klattrup Mose), det skovbevoksede Langbjerg på vestsiden af Hostrup Sø, Bjergskoven på østsiden af Flensborgvej og det militære kulisselandskab på vestsiden af Flensborgvej fra Bjergskoven og sydpå til arealerne omkring Søgård Hovedgård.

Landskabet er varieret og jordbunden skifter fra tørveholdig og sandet i nord til leret og frodig i syd omkring Søgård søerne. Hostrup Sø, der er den nordligste og største af søerne (210 ha) er næringsfattig og naturmæssigt værdifuld.

4.3 Ejendomsoversigt og kortgrundlag

4.3.1 Terrænet og dets inddeling

Søgårdlejren er omfattet af 13 afdelinger, hvoraf Søgård Hovedgård og tilliggende arealer og bygninger udgør afdeling 12. Som grundlag for planlægningen af drift og pleje er afdelingerne inddelt i en række litra, dvs. driftsenheder, der er ensartede med hensyn til terræn, naturtype, vækstforhold og anvendelse. Minimumsstørrelsen for en litra er som hovedregel for ubevoksede arealer ca. 1 ha. Markante, mindre bevoksninger eller andre arealer (herunder lavbundsarealer), der ikke ønskes adskilt som selvstændig litra f.eks. på grund af størrelsen, men alligevel ønskes markeret på kortet, er indtegnet med prikket linje på kortene.

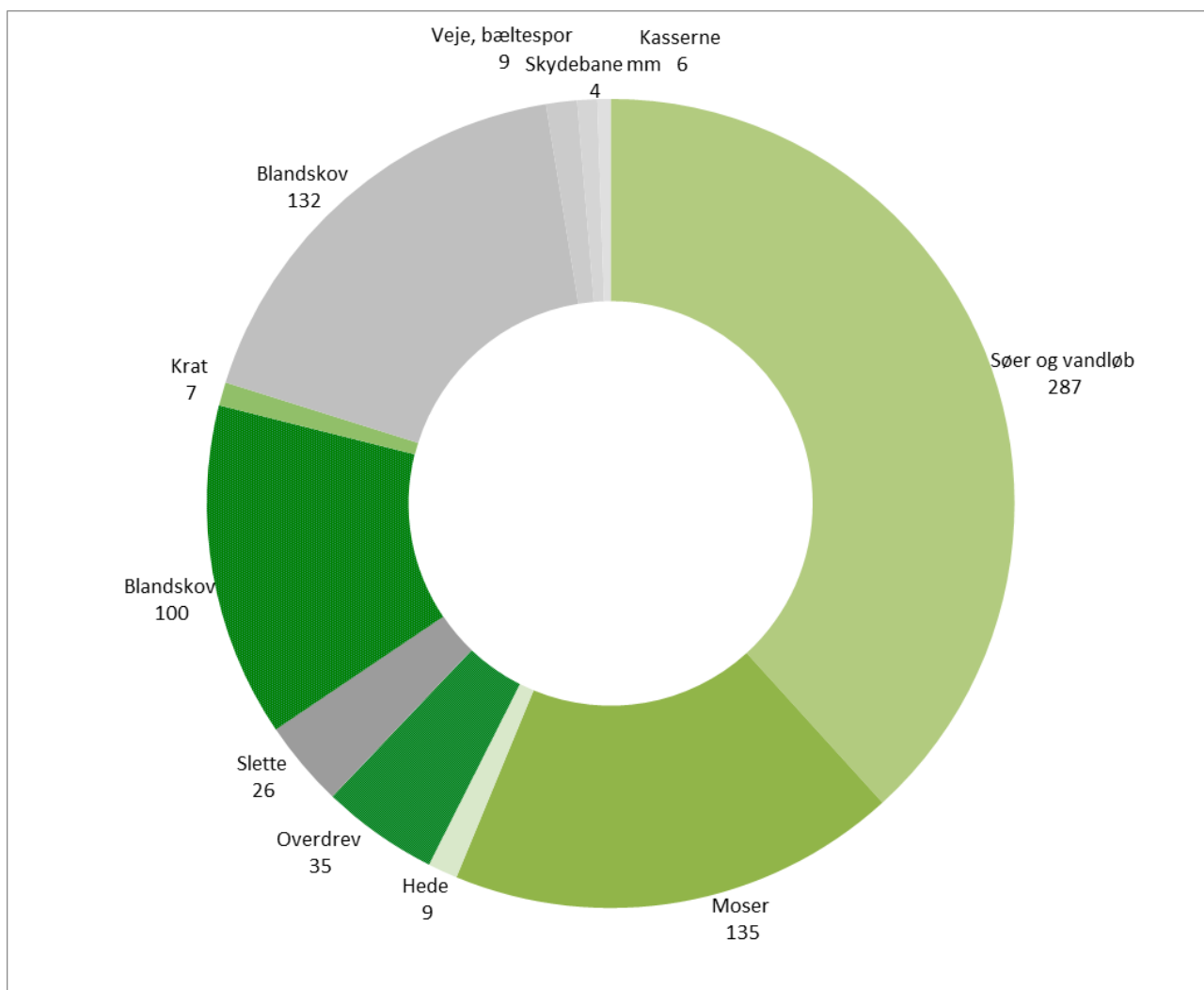
Den registrering af naturtyper, som er vist på grundkortet (Kortbilag 1), modsvarer den vejledende registrering af beskyttede naturarealer på Danmarks Miljøportal, herunder hede, overdrev, mose og søer, som er gældende ved denne plans udarbejdelse. De beskyttede naturtyper er beskrevet i afsnit 4.5.2.

De matrikulære forhold er ændret siden sidste drifts- og plejeplan, idet der - som følge af anlæggelsen af Sønderborgmotorven - er tilføjet nye arealer nord for Sandholm på begge sider af Drejbjergvej.

Ved udarbejdelsen af nærværende drifts- og plejeplan er arealanvendelsen vurderet, men der er ikke foretaget en opmåling vedrørende den præcise fordeling mellem de forskellige arealtyper.

4.3.2 Arealfordeling

Den omtrentlige fordeling mellem registrerede arealtyper, jf. grundkort, er som følger:

4.3.3 Naboforhold

Søgårdlejren grænser mod syd (syd for Sønderborgmotorvejen) op til Store Søgård Sø og Lille Søgård Sø, der begge er en del af terrænet. Nord for motorvejen på østsiden af Flensborgvej ligger Bjergskoven.

På vestsiden af Flensborgvej ligger det største og sammenhængende areal med det primære øvelsesterræn beliggende mellem vejen og Hostrup Sø og herfra sydpå til motorvejen og syd for denne. Nord for Hostrup Sø findes Klattrup Mose, der mod nord selv afgrænses mod overvejende agerjord.

Mod vest afgrænses Klattrup Mose af Klattrupvejen, der mod syd bliver til Holmvejen, som afgrænser den vestlige del af skoven Langebjerg.

4.3.4 Kortmaterialer

På grundlag af luftfotos, markgennemgang, matrikelkort og tidligere kort er der udarbejdet tre kort til den drifts- og plejeplan:

- Grundkort (Kortbilag 1)
- Aktivitetskort (Kortbilag 2)
- Skovudviklingstypekort (Kortbilag 3).

4.3.4.1 Grundkort, kortbilag 1

Grundkortet viser status for arealanvendelsen på tidspunktet for opstart af planlægningsarbejdet (2019). I princippet medtages alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen. Kortet anvendes som grundlag for aktivitetskortet til planen.

4.3.4.2 Aktivitetskort, kortbilag 2

Aktivitetskortet er en grafisk illustration af de fremtidige forskrifter og retningslinjer beskrevet som aktiviteter i drifts- og plejeplanen. Systematikken er her, at der med farver og særlige signaturer angives de områder, hvor der gennemføres særlige aktiviteter og plejeforanstaltninger. En hel farve angiver aktiviteter, der er tilbagevendende, f.eks. bekæmpelse af invasive arter, slåninger og mulig afgræsning, mens skravering angiver engangsindgreb (projekter). I visse tilfælde, f.eks. hvor aktiviteten dækker hele øvelsesterrænet, er tiltagene udeladt på kortbilaget.

4.3.4.3 Skovudviklingstypekort Kortbilag 3

Skovudviklingstypekortet er en grafisk illustration af den fastlagte, planlagte udvikling, der udtrykker de langsigtede udviklingsmål i forbindelse med overgang til naturnær skovdrift på øvelsesterrænet.

4.4 Militær anvendelse

Terrænet anvendes primært af Hærens og Hjemmeværnets hjemmehørende enheder. Beredskabsstyrelsen, politiet og mindre civile foreninger anvender ligeledes terrænet.

Øvelsesterrænet anvendes til alle typer af hjemmeværnets uddannelse, herunder:

- Grunduddannelse omfattende felttjeneste og skydning.
- Funktionsuddannelse omfattende våbenuddannelse, skydning, kast med håndgranat og mindre sprængninger.
- Føreruddannelse omfattende førervirksomhed og felttjeneste, herunder gravning af feltbefæstningsanlæg.
- Enhedsuddannelse af gruppe- delings- og underafdelingsniveau, herunder feltbefæstningsarbejder.
- kørsel med lette lastvogne. Der anvendes hovedsageligt hjulkøretøjer, og kun med mellemrum vil der kunne forefindes bæltekøretøjer i terrænet.

Øvelsesterrænet inkl. Bjergskov Skydebane anvendes endvidere i stor udstrækning af Hærens Sergentskole til fører- og enhedsuddannelse inklusive kørsel med pansrede mandskabsvogne. Øvelsesterrænet anvendes også af andre af Forsvarets enheder til funktions- og enhedsuddannelser og øvelser.

4.5 Naturbeskyttelseslovgivningen

Søgårdlejren rummer store naturværdier, hvilket er beskrevet i den gældende drifts- og plejeplan (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnet 2005) samt tillægget hertil (FBE 2012).

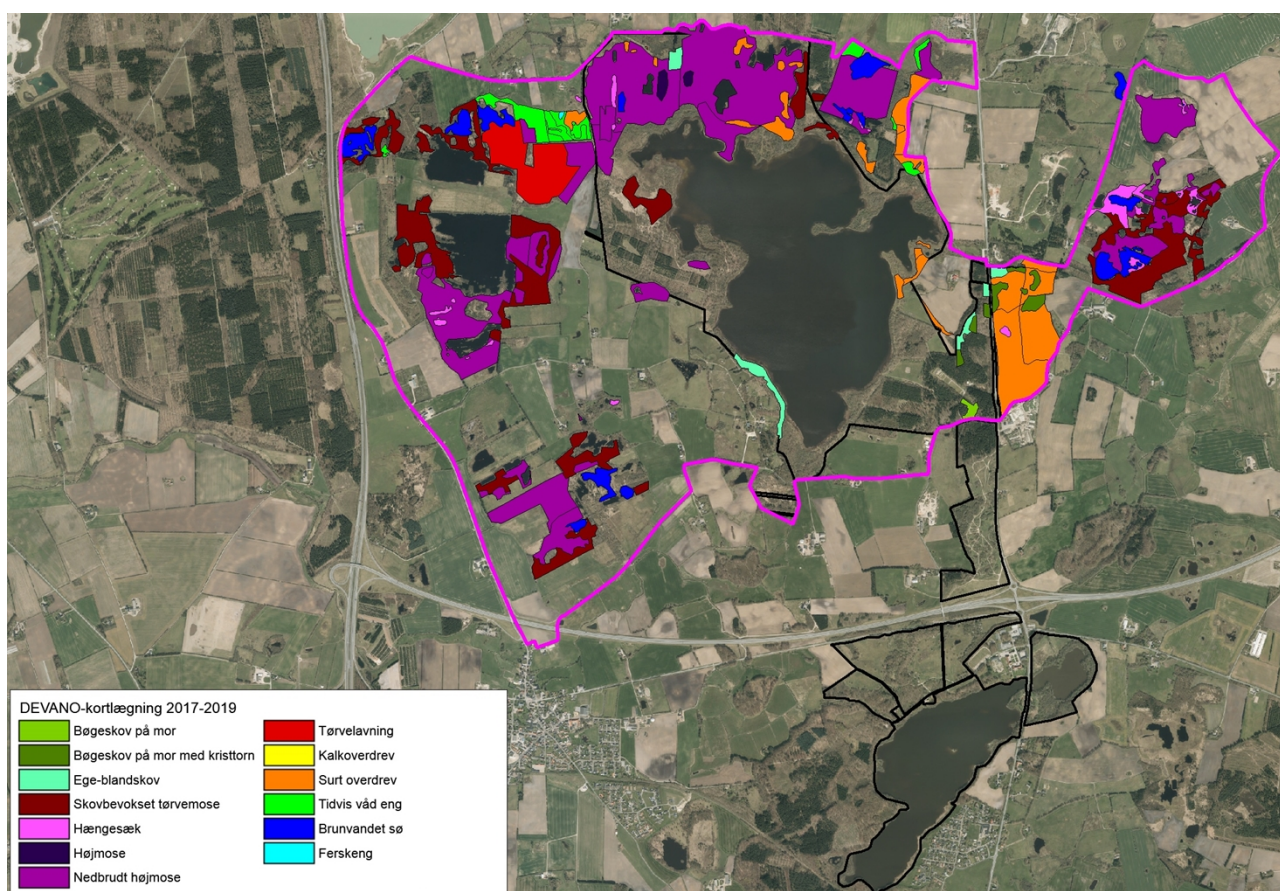
Der gives i det følgende en status for naturværdierne på Søgårdlejren. Rækkefølgen af beskrivelserne følger beskyttelsesniveauet, således at Natura 2000 og Bilag IV-arter beskrives først, derefter nationalt beskyttet natur samt øvrige temaer, herunder invasive arter.

4.5.1 Natura 2000-området

Natura 2000-område Nr. 95 udgøres af Fuglebeskyttelsesområde F56 og Habitatområde H84 med et areal på 1.322 ha. Der er et stort geografisk overlap mellem Natura 2000-området og Søgårdlejren i den nordlige del af terrænet (Hostrup Sø, Klattrup Mose, Bjergskov etc., se Figur 4-2). Der er tale om et overlapsareal på 462 ha, som udgør ca. en tredjedel af Natura 2000-området og ca. trefjerdedele af Søgårdlejrens samlede areal.

Natura 2000-område og dets naturindhold er nærmere beskrevet i Natura 2000-planen (Naturstyrelsen 2016a) og tilhørende basisanalyse (Naturstyrelsen 2014), der beskriver områdets naturværdier med fokus på de udpegede naturtyper og arter, deres tilstand, bevaringsstatus, trusler mv.

Tilstand skal opfattes som en beskrivelse af det aktuelle naturindhold. Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod et udtryk for, hvordan tilstanden vil være i fremtiden, hvis der ikke sker ændringer i udnyttelsen og de eksisterende trusler. Bevaringsstatus er således en prognose for arternes og naturtypernes udviklingsretning. Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt ud fra deres natur-/skovtilstand og de aktuelle trusler og inddeles i gunstig eller ugunstig prognose. Naturtyper i tilstandsklasse I (høj tilstand) eller II (god tilstand) har en gunstig prognose, hvis det vurderes, at tilstanden også kan opretholdes på langt sigt. For ikke-kortlagte naturtyper og alle arter er prognosen baseret på den bedste, tilgængelige viden. Her benyttes begreberne vurderet gunstig, vurderet ugunstig og ukendt prognose. Trusler er at opfatte som de forhold, der forhindrer naturtyper og arter i at opretholde eller udvikle sig i retning af en gunstig bevaringsstatus.

Figur 4-2: Kortlagte habitatnaturtyper i Natura 2000-området og på Søgårdlejren. Natura 2000-grænsen er angivet med lilla streg, terrængrænsen for Søgårdlejren med sort streg.

Natura 2000-området udgør 462 ha. Det karakteriseres af Hostrup Sø, med omkringliggende moser og overdrevsarealer. Søens afløb er i den sydlige ende og udmunder i Bjerndrup Mølleå. Havørn, fiskeørn, rørdrum, rørhøg, trane, rødrygget tornskade, isfugl og mosehornugle forekommer i området, hvor de yngler, raster og fouragerer. Stor hornugle yngler i områdets østlige del. I moseområdet vest for Hostrup Sø findes tre brunvandede og lavvandede søer, der er opstået i forbindelse med tørvegravning. Overdrevet i Bjergskov i områdets østlige del er en af landsdelens bedste plante- og karplantelokaliteter.

Udpegningsgrundlaget

Tabel 4-1 angiver udpegningsgrundlaget for Habitatområde nr. 84 og Fuglebeskyttelsesområde nr. 58. De kortlagte habitatnaturtyper fremgår af Figur 4-2. Surt overdrev (6230), nedbrudt højmoser (7120), hængesæk (7140) og skovbevokset tørvemoser (91D0) udgør arealmæssigt de største forekomster af habitatnatur. Derudover findes mindre arealer med brundvandede søer (3160 (gamle tørvegrave)), tidvis våd eng (6410), højmoser (7110), tørvelavning (7150), bøgeskov på mor (9110), bøgeskov på mor med kristtorn (9120) og egeblandskov (9160). I alt er der registreret 105 ha med habitatnatur på Søgårdlejren.

Af arterne på udpegningsgrundlaget er odder og damflagermus registreret indenfor Søgårdlejren i forbindelse med et nationale overvågningsprogram, NOVANA. Stor vandsalamander er ikke registreret for nyligt, men kan fortsat findes i vandhuller på morænebund. Den er i 2002 registreret i 8 vandhuller på eller tæt på terrænet (Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnet 2004).

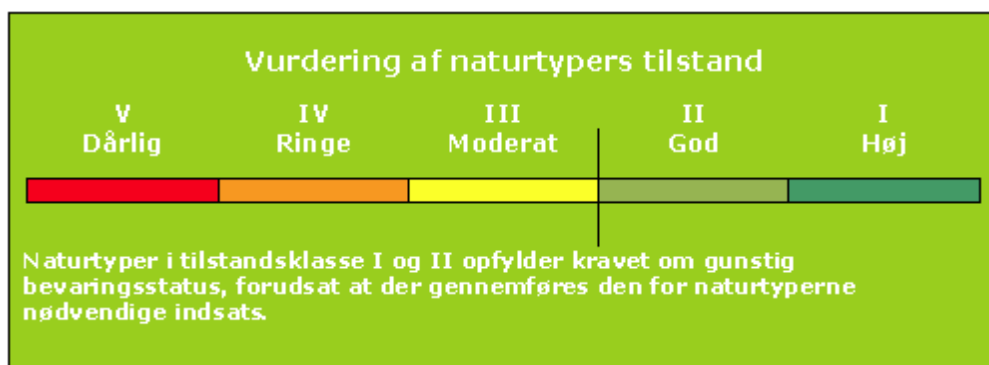
Af fuglene på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområdet yngler rørdrum, rørhøg og trane på Søgårdlejren med 1-3 par. Havørn og stor hornugle bruger lejren som fourageringsområde.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 84			
Naturtyper:	Søbred med småurter (3130)	Næringsrig sø (3150)	
	Brunvandet sø (3160)	Surt overdrev* (6230)	
	Tidvis våd eng (6410)	NY	Højmoser* (7110)
	Nedbrudt højmoser (7120)		Hængesæk (7140)
	Bøg på mor med kristtorn (9120)		Ege-blandskov (9160)
	Skovbevokset tørvemoser* (91D0)		Elle- og askeskov* (91E0)
Arter:	Stor vandsalamander (1166)	Damflagermus (1318)	NY
	Odder (1355)		
Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 58			
Fugle:	rørdrum (Y)	havørn (Y)	
	rørhøg (Y)	trane (Y)	
	tinksmed (Y)	stor hornugle (Y)	
	mosehornugle (Y)		
Naturtyper, fugle og andre arter, der udgør det gældende udpegningsgrundlag for Natura 2000-området. Tal i parentes ved naturtyper og arter henviser til talkoder i habitatdirektivets bilag 1 og 2. * angiver at der er tale om en prioriteret naturtype. Ved fuglearter: "T" = trækfugl, "Y" = ynglefugl. Udpegningsgrundlag for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder er blevet revideret, og naturtypen Tidvis våd eng (6410) samt arten Damflagermus er tilføjet.			

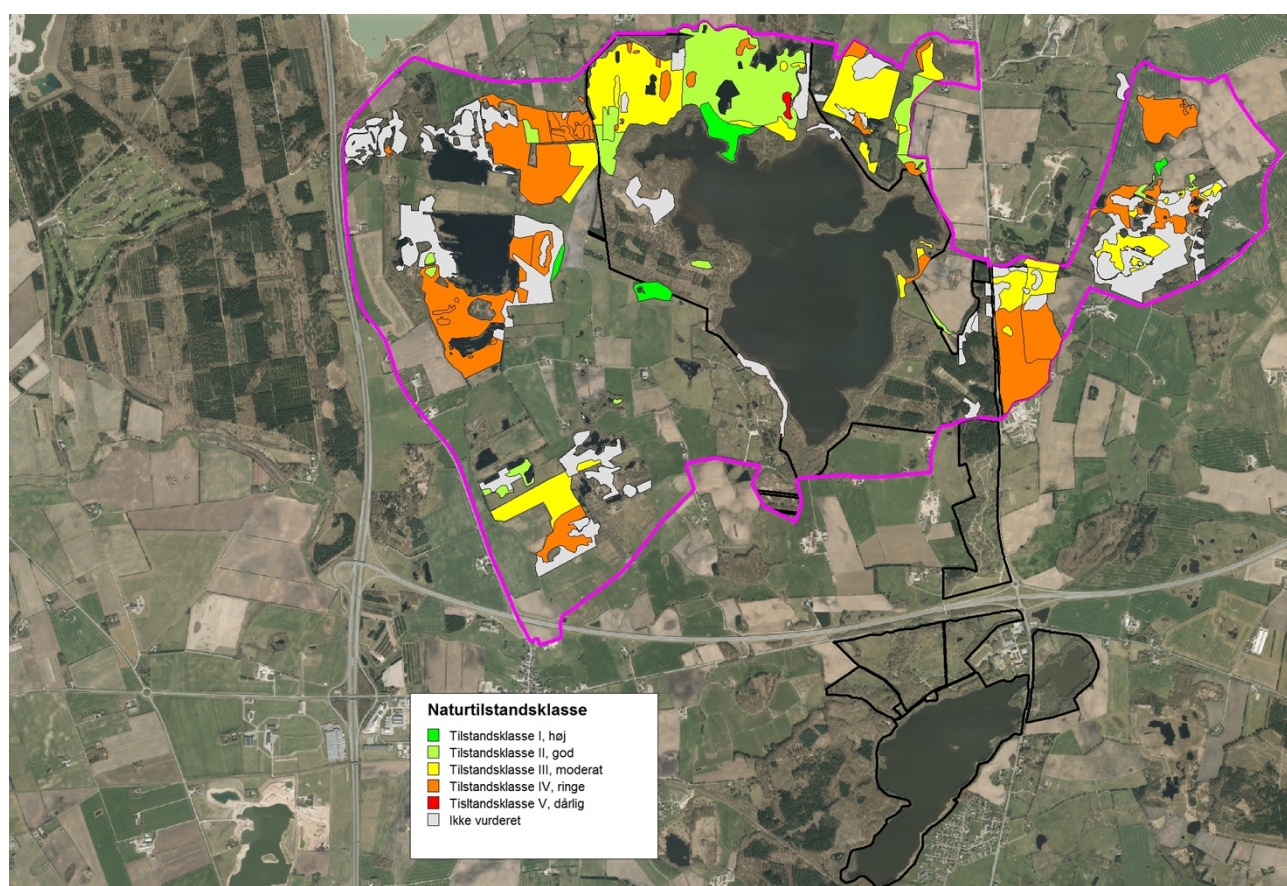
Tabel 4-1 viser udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området (Naturstyrelsen 2014).

Naturtilstanden

Naturtilstanden for de kortlagte habitatnaturtyper udregnes på baggrund af indsamlede data om artsindhold og struktur (vegetationshøjde, drift, hydrologi, forekomst af vedplanter og invasive arter mm). Naturtilstanden anvendes som et mål for tilstanden på naturområderne i en skala fra I-V, hvor I er høj naturtilstand og IV er ringe naturtilstand, se Figur 4-3. De kortlagte forekomster af habitatnatur er vist tematiseret efter naturtilstand på Figur 4-4. Det skal nævnes, at ikke alle habitatnaturtyper endnu er tilstandsvurderet.

Figur 4-3 viser naturtypernes tilstand efter det beregnede naturtilstandsindex ((Naturstyrelsen 2014).

Figur 4-4: Naturtilstandsklasser vist på de kortlagte habitatnaturtyper. Natura 2000-grænsen er angivet med lilla streg, terrængrænsen for Søgårdlejren med sort streg.

Kortlægningen viser, at langt den overvejende del af naturområderne er i god eller moderat naturtilstand (tilstandsklasse II) eller ringe naturtilstand (tilstandsklasse IV). Førstnævnte omfatter den vestlige del af Klattrup Mose og Bjergskoven; sidstnævnte den vestlige del af Klattrup Mose.

4.5.2 Bilag IV-arter

EU's habitatdirektiv foreskriver særlig beskyttelse af en række plante- og dyrearter (EU, 1992). Denne indsats skal ske både indenfor og udenfor Natura 2000-områderne. Til gengæld er der ikke, som for udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne, krav om, at der skal gøres en aktiv indsats, blot må aktiviteter ikke være i modstrid med målsætning om sikring af gunstig bevaringsstatus for disse arter. Ligeledes må artens økologiske funktionalitet ikke påvirkes negativt.

Ifølge rapport fra Danmarks Miljøundersøgelser (Søgaard & Asferg, 2007) er der registreret følgende Bilag IV-arter i det 10 km x 10 km UTM-kvadrat, som omfatter Søgårdlejren: Vandflagermus, frynseflagermus, dværgflagermus, brunflagermus, langøret flagermus, sydflagermus, troldflagermus, pipistrelflagermus, odder, hasselmus, markfirben, stor vandsalamander, spidssnudet frø og løgfrø. Desuden er som nævnt damflagermus registreret på Søgårdlejren. For en udførlig gennemgang af dyre- og plantelivet på Søgårdlejren henvises til den tidligere plejeplan (Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnet 2004).

For Søgårdlejren er det ikke mindst flagermus, odder og padde, der har relevans i forvaltningen. Følgende gives en kort gennemgang af relevante arter og artsgrupper. Forvaltning af Bilag IV-arter er i vid udstrækning indarbejdet i de generelle retningslinjer.

Flagermus

Søgårdlejren rummer en kombination af større og mindre søer, ældre løvskov, uregelmæssige skovbryn ud til lysåbne naturområder som grundlag for at sikre en gunstig bevarelsesstatus for både almindelige og sjældne arter af flagermus.

Odder

Der er registreret forekomst af odder ved Hostrup Sø i forbindelse med den statslige NOVANA-overvågning.

Mark-firben

Markfirben findes næppe talrigt på terrænet.

Spidssnudet frø

Den er set flere gange på terrænet ved de store søer og ved mindre søer i forbindelse med NOVANA-overvågning.

Løgfrø

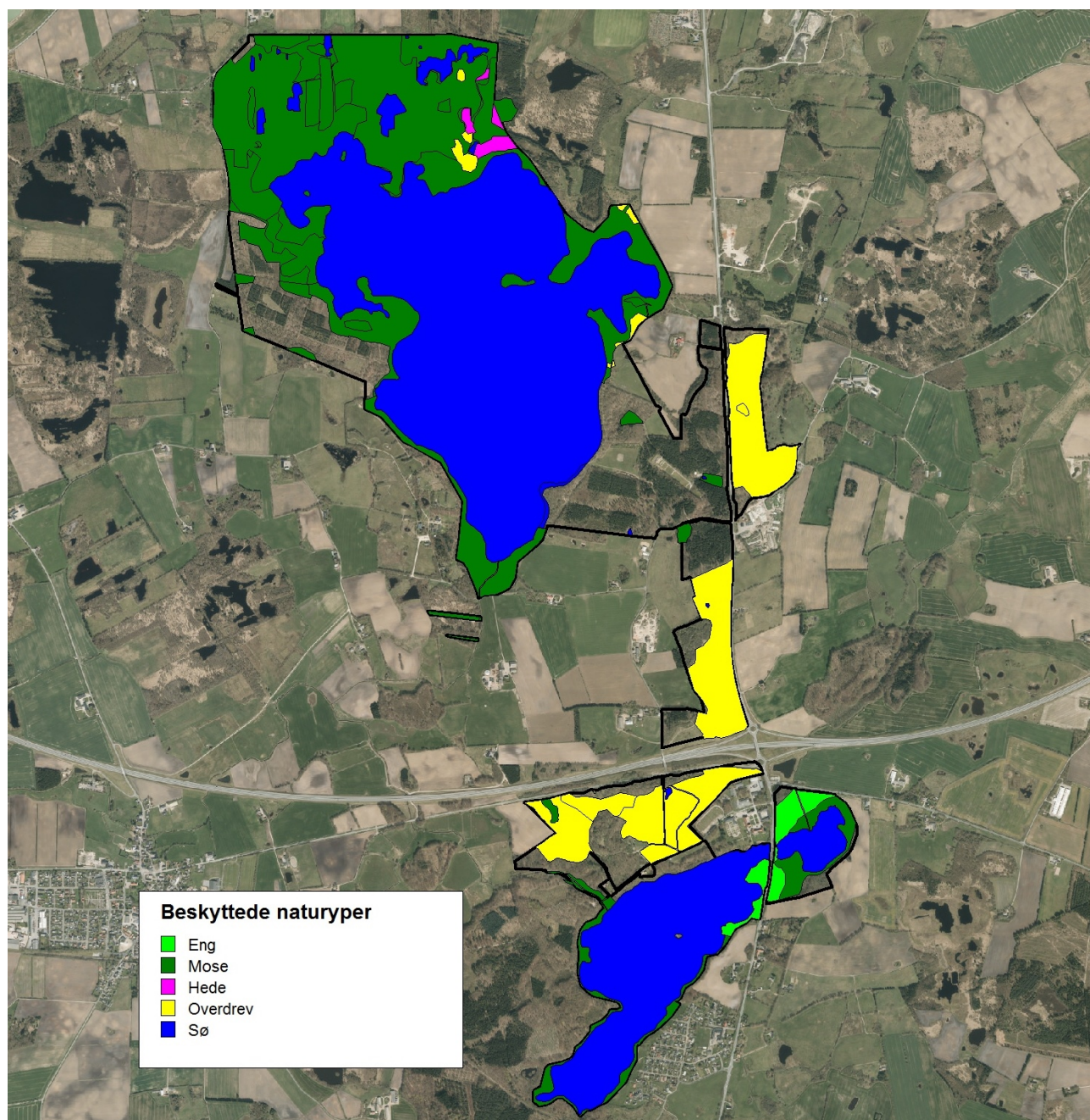
Den er registreret på Søgårdlejren i 2018 i forbindelse med NOVANA-overvågningen (Natursdata.dk)

Stor vandsalamander

Den er registreret på terrænet i 2002, men ikke senere. I forbindelse med den statslige levestedskortlægning i NOVANA-regi er hovedparten af potentielle levesteder registreret som værende i god tilstand.

4.5.2 Nationalt beskyttet natur

Mere end 75 % af Søgårdlejrens areal er beskyttet af Naturbeskyttelseslovens § 3 som overvejende mose, eng, overdrev, hede og sø. Det samlede § 3-beskyttede areal udgør 510 ha og fremgår af Figur 4-5.

Figur 4-5: Beskyttede naturtyper indenfor Søgårdlejren. Terrængrænsen er vist med stort streg.

Eng

Eng findes alene i den sydlige del ved Store Søgård Sø og Lille Søgård Sø, hvor der er findes 7 ha eng i tilknytning til søerne.

Hede

Der er registreret 2.5 ha hede, i den nordlige del af terrænet som en del af den nedbrudte højmoser, Klattrup Mose.

Mose

Den nedbrudte højmoser, Klattrup Mose, nord for Hostrup Sø udgør 100 ha. Her findes forskellige mosety-

per (højmose, hængesæk, skovbevokset tørvemose) samt tørrere arealer, der er overgangstyper mod eng eller overdrev. Derudover findes § 3-mose som bræmmer langs de store søer.

På Klattrup Mose er der i sidste planperiode i samarbejde med Naturstyrelsen og med midler herfra gennemført et genopretningsprojekt med henblik på langsigtet at genskabe aktiv højmose og dermed opfyldelse af Natura 2000 handleplanen.

Overdrev

I alt 70 ha er registeret som overdrev på Søgårdlejren, blandt andet store arealer syd for Sønderborgmotorvejen, der i tidligere planperiode var angivet som slette på grundkortet. Af de beskyttede overdrev udgør de gamle sure overdrev i Bjergskoven (17 ha) ubetinget de naturmæssigt mest værdifulde områder. Dette overdrev har været voldsomt tilgroet med brombær i en sådan grad, at landskabelige og biologiske værdier var truet, og er derfor som supplement til afgræsningen med kreaturer og heste blevet plejet ved knusning af brombær i udvalgte områder. Aktiviteterne er gennemført for at opfylde Natura 2000-forpligtigelserne, dvs. skabe bedre bevaringsstatus for kortlagt habitatnatur (6230-surt overdrev) og levesteder for arter (stor vandsalamander) på udpegningsgrundlaget.

Søer og vandhuller

Der er registreret 23 søer og vandhuller, hvoraf de tre store søer alene udgør 275 ha. Søer og vandhuller er gengivet på grundkortet (Kortbilag 1) og aktivitetskortet (Kortbilag 2). Terrænets søer og vandhuller er forskelligartede, afhængigt af deres placering og vandtilgang. I Klattrup Mose findes mange endnu vandfyldte tørvegrave. Mere næringsrige og mindre sure vandhuller findes i den sydlige af terrænet, hvor der er gravet flere vandhuller til padder (Løgfrø), blandt andet i forbindelse med etableringen af Sønderborgmotorvejen.

4.5.3 Fredede og rødlistede arter

Ud over de arter, der er optaget på Habitatdirektivets Bilag IV (se afsnit 4.5.1) kan en række dyr og planter på Søgårdlejren være fredet i henhold til artsfredningsbekendtgørelsen (Naturstyrelsen, 2016b) eller nationalt rødlistede. Det drejer sig blandt andet om alle flagermus, padder og krybdyr samt insekter, pattedyr og planter.

Ved besigtigelsen af terrænet i forbindelse med udarbejdelsen af nærværende drifts- og plejeplan og andre arbejder i perioden 2017-2019 blev iagttaget de fredede arter skovfirben, hugorm, butsnudet frø, lille vandsalamander og skrubtudse. Desuden er hare, der er rødlistet, set hyppigt på terrænet.

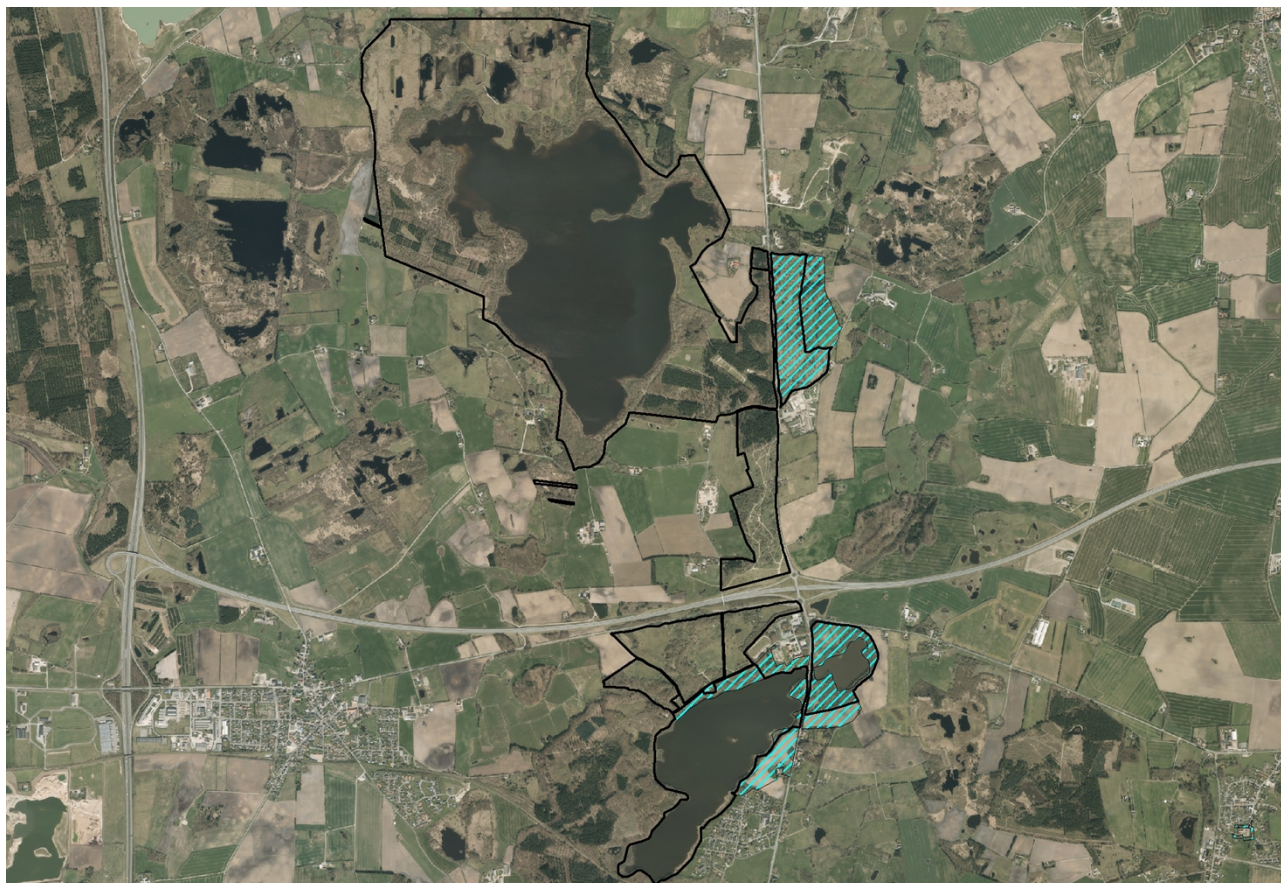
4.5.4 Fortidsminder

På Søgårdlejren findes kun få fortidsminder, der alle ligger i skov. Derudover findes en række beskyttede jord- og stendiger, der er beskyttet af § 29a i Museumsloven (se grundkortet, Kortbilag 1).

4.5.5 Fredninger

Mindre del af Søgårdlejren er underlagt deklaraationsfredninger (se Figur 4-6 og grundkortet, Kortbilag 1). Det drejer sig om følgende:

- Bjergskoven (fredningsnummer 00201.00) ved Overfredningsnævnets kendelse i 1929, der dels fastsætter erstatninger, dels stadfæster Fredningsnævnets afgørelse fra 1927. Fredningen har til formål at sikre områdets daværende tilstand (herunder stenstrøninger på arealet) samt offentlighedens adgang.
- Søgård-søerne (fredningsnummer 00484.00) ved Overfredningsnævnets kendelse fra 1935, der stadfæster Fredningsnævnets kendelse fra samme år. Der er tale om en landskabsfredning, der har til formål at sikre det varierede og kuperede landskab omkring søerne til glæde for de mange forbi-passerende på hovedvejen (Flensborgvej).

Figur 4-6: Fredninger der dækker en del af Søgårdlejren. Terrængrænsen er vist med stort streg.

4.5.6 Fredskov

Det skovbevoksede areal på Søgårdlejren udgør ca. 130 ha. De største arealer udgøres af Langebjerg, Bjergskoven, skovbevoksede arealer på vestsiden af Flensborgvej ud for Bjergskoven og skovbevoksede arealer omkring Søgård-søerne. Skovbevoksede arealer fremgår grundkortet (Kortbilag 1) og skovudviklingskortet (Kortbilag 3).

De dominerende træer er eg og bøg, der sammen med birk udgør ca. 60 % af det skovbevoksede areal. Birk findes overvejende omkring eller ved Hostrup Sø med lavtliggende og relativ næringsfattig bund. Bøg findes typisk på morænebund og nogle af de ældste bøgetræer findes indenfor fredningen ved Søgård-søerne.

Af nåletræerne er rød-gran de mest udbredte og udgør alene ca. 25 ha af det skovbevoksede areal, Derudover findes kulturer eller indplantninger af en lang række nåletræsarter, hvoraf hovedparten ikke er hjemmehørende:

- Skov-fyr (flere steder, i det mindste i Afd. 3, 4 og 10)
- Lærk (europæisk lærk og/eller hybrid-lærk); mange steder i begrænset mængde. Opvækst er ikke set)
- Ædelgran-arter (opvækst er set talrige steder)
- Douglasgran. (opvækst er ikke set)
- Skarntydegran (en smule opvækst er set mod sydvest i Afd. 8)
- Sitka-gran (ganske lidt opvækst er set nogle steder)
- Hvid-gran (en smule opvækst er set mod vest i Afd. 9).

4.5.7 Invasive arter og problemarter

Invasive arter er defineret som ikke-hjemmehørende arter, der ved deres spredning og forekomst skader den hjemmehørende biodiversitet. Der findes både invasive plantearter og invasive dyrearter.

På Søgårdlejren er der i forbindelse med planarbejdet for nærværende drifts- og plejeplan registreret følgende invasive arter og problemarter

- Nåletræsarterne nævnt ovenfor
- Glansbladet hæg
- Rynket rose
- Italiensk gyvel
- Tornblad
- Brombær
- Urterne bjerg-rørhvene, rejnfan, have-guldnælde og singrøn.

Japansk pileurt, sildig gyldenris og kæmpe-bjørneklo er ikke registreret, selvom det er almindeligt udbredte arter. Det kan ikke udelukkes, at de findes på terrænet.

Italiensk gyvel er i åbent og halvåbent landskab registreret som den mest udbredte af de invasive arter og er tilsyneladende under spredning på terrænet. I lukket landskab ses flere steder udbredt forekomst af invasive nåletræsarter.

I forhold til den militære brug af arealet er det primært brombær, der udgør det største problem for de militære brugeres anvendelse af terrænet.

De fleste invasive plantearter og problemarter kan i åbent og halvåbent terræn begrænses ved slåning og afgræsning, hvilket er den generelle pleje, som finder sted i disse landskaber på Søgårdlejren.

4.6 Offentlighedens adgang

Ved færdsel på øvelsesterrænet gælder:

- Al færdsel i området sker på eget ansvar
- Færdsel er kun tilladt på cykel eller til fods. Ridning er forbudt.
- Flyvning med droner og brug af metaldetektorer er forbudt
- Hunde skal altid føres i snor. Efterladenskaber skal fjernes
- Det er forbudt at opsamle ammunition eller dele heraf
- Bivuakering og brug af åben ild er forbudt
- Camping og overnatning i terrænet er forbudt
- Fiskeri er tilladt ved Hostrup Sø fra bredden mod Søgård
- Sejlads på Store Søgård Sø er forbudt
- Henkastning af affald er forbudt
- Skiltning skal respekteres, og anvisninger fra personel skal efterkommes
- Vis hensyn til dyre- og fugleliv

For organiseret brug af Søgårdlejren gælder: Aktiviteter ud over de generelle muligheder for offentlig adgang, så som foreninger der ønsker at anvende terrænet, kræver tilladelse fra servicecenteret på FES-KTP-SERVICECENTER@mil.dk.

5. ANALYSE

Dette kapitel indeholder en emneopdelt diskussion af, hvordan drifts- og plejeplanen på en hensigtsmæssig og balanceret måde kan tilgodese de opstillede målsætninger under hensyntagen til optimering af ressourceudnyttelsen. Det indledes med en evaluering af indsatsen under den tidligere drifts- og plejeplan.

5.1 Evaluering af gældende plan

Drifts- og plejeindsatsen på Søgårdlejren er evalueret tidligere (Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2019, FBE 2012). Ved udvikling af nærværende nye drifts- og plejeplan er de aktiviteter, der blev planlagt eller videreført i tillægget, gennemgået nedenfor.

Evalueringen er foregået på basis af observationer i terrænet, oplysninger fra Naturdriftselementet, samt informationer indhentet på brugermødet i marts 2019. Dette er sammenholdt med plejeanvisningerne, herunder kortbilag 2 (aktivitetskort) i tillægget til drifts- og plejeplanen.

Nedenfor er evalueringen vist på tabelform.

Evalueringen rummer en angivelse af de aktiviteter, der af forskellige årsager ikke er udført indenfor planperioden eller af aktiviteter, som er vedligeholdende pleje. I begge tilfælde er disse aktiviteter overført til denne nye drifts- og plejeplan med angivelsen "Overgår til videre planlægning". Konkret betyder dette, at den samme aktivitet (evt. med ajourføring i forhold til terrænet eller brugerønsker) er medtaget som aktivitet i nærværende drifts- og plejeplan. Gennemførte aktiviteter eller aktiviteter, som udgår, angives i evalueringsskemaet med "udgår".

I tabellen er henvist til afdeling (Afd.) og Aktivitets-Id, som nummereret på aktivitetskort i Tillæg til drifts- og plejeplan 2012-2019 (FBE 2012).

Aktivitets-Id	Lokalitet, Afd	Planlagt indsats	Status primo 2019	Videre planlægning
RYDNING				
1-1	Mose, 1	Større træer og træer ned til ca. 5 cm tykkelse skoves maskinelt. Mindre træer nedskæres manuelt. Materialet flises på læggeplader og køres bort. Helt ung opvækst fjernes afslutningsvis.	Gennemført	Overgår til videre planlægning
2-1	Kratareal ved P-plads ved Flensborgvej, 2 og 5	Større træer og træer ned til ca. 5 cm tykkelse skoves maskinelt. Mindre træer nedskæres manuelt. Der efterlades udvalgte ældre ege. Materialet køres ud til læggeplads på P-plads. Materialet flises på læggepladsen og køres bort. Helt ung opvækst fjernes afslutningsvis fra rydningsområdet ved knusning og opsamling.	Gennemført	Udgår
3-1.	Nedbrudt højmosse vest for Hostrup	Rydningen foregår manuelt. Ryddet materiale trækkes til	Gennemført	Udgår

	Sø, 3	nærmeste faste vej og køres ud.		
7-2	Bjergskov, Overdrev Nord, 7	Større træer og træer ned til ca. 5 cm tykkelse skoves maskinelt, mens mindre træer nedskæres manuelt. Der efterlades udvalgte ældre ege. Materialet flises og køres bort.	Gennemført	Udgår
7-3	Bjergskov, Overdrev Syd, 7	Som 7-2	Gennemført	Udgår
SLÅNING				
10-1	Drejbjerg, 10	De 14,6 ha slås løbende.	Gennemført	Overgår til videre planlægning
11-1	Drejbjerg, 11	De 27,2 ha slås løbende.	Gennemført	Overgår til videre planlægning
AFGRÆSNING				
1-10	Klattrup Mose, 1	Afgræsningen etableres ved hegnsføring langs Klattrup Moses yderkant, herunder langs nordbredden af Hostrup Sø. Art og race af græssere vil blive afklaret.	Gennemført	Overgår til videre planlægning
2-2	Kratareal ved P-plads ved Flensborgvej inklusive overdrev og nuværende landbrugsareal, 2 og 5	Der er tale om kreaturafgræsning.	Gennemført	Overgår til videre planlægning
7-1	Bjergskov Overdrev	Området afgræsses efter behov for at holde området lysåbent. Der afpudses maskinelt hvis nødvendigt.	Gennemført	Overgår til videre planlægning
KULTIVERING				
5-1	Landbrugsareal øst for Hostrup Sø, 5	Evalueret af udviklingen af plantedækket med henblik på evt. kultivering og berigelse med afslået materiale fra nærliggende overdrev.	Gennemført Delvist gennemført. Indgår i arealet omfattet af Id 2-2	Udgår
SKOVUDVIKLING				
3-2, 4.1, 6-3,	Langbjerg Langbjerg Bjergskov	Klargøres til skovudviklingstype 93 skoveng ved afdrift.	Gennemført	Udgår

9-3	Syd for håndgratbanen			
3-2, 3-4	Langbjerg	Klargøres til naturnær skovdrift ved hugst til struktur- og artsræssig variation ved reduktion af plantetal til 10 % fordelt i grupper.	Gennemført	Udgår
3-5	Langbjerg	Klargøres til skovudviklingstype 94 urørt skov ved afdrift.	Gennemført	Udgår
	Øvrige arealer med skovudviklingstype 94	Skovdrift indstilles.	Gennemført	Udgår
HABITATTRÆGRUPPER				
1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 4.1, 6.1, 6.2, 9.1, 9.2, 9.3, 10.1 11.1, 11.2	Langbjerg, Bjergskov, Søgård Skov		Gennemført	Udgår
HYDROLOGI				
1-3	Klatrup Mose	En 30 m bred og 1 m dyb rende (0,2 ha) udgraves på tværs i den nuværende Bukkelund, hvis det skønnes hensigtsmæssigt jf. hydrologiprojekt.	Delvist gennemført. Indgår som en del af det fælles hydrologiprojekt	Udgår
1-4, 1-5, 1-6	Klatrup Mose	Tre vandhuller á ca. 0,1 ha etableres i området øst for Gåsesø, hvis det skønnes hensigtsmæssigt jf. Hydrologiprojekt.	Gennemført Indgår som en del af det fælles hydrologiprojekt	Udgår
	Klatrup Mose	Lukning af ca. 10 grøfter, i forbindelse med fælles hydrologiprojekt.	Gennemført	Udgår
1-7, 1-8	Klatrup Mose	Udjævnning af grøfter på hver side af Bukkelunden.	Gennemført	Udgår
5-3	Bjergskov nordvest for skydebane	Vandstanden i grøften hæves. Det langsgående spor forstærkes eller flyttes om nødvendigt.	Gennemført	Udgår
Ikke udspecificeret	Drejbjerg, 7-11	Vandhuller sikres og plejes.	Delvist gennemført	Overgår til videre planlægning
INVASIVE ARTER				
Ikke udspecificeret	Hele terrænet	Bjørneklo overvåges og bekæmpes. Følger Forsvarets generelle retningslinjer.	Gennemført	Overgår til videre planlægning
Ikke	Klatrup Mose	Sitka, bjergfyr og glansbladet	Gennemført	Overgår til videre

udspecificeret		hæg forebygges og bekæmpes som en del af rydningsprojekterne og i Natura 2000-området. Se projekter og aktiviteter ovenfor.		planlægning
Ikke udspecificeret		Mårhund og mink overvåges og bekæmpes. Der opbygges nærmere kontakt til Naturstyrelsen og andre med henblik på en koordineret overvågning og bekæmpelse af mårhund og mink. I samarbejde med eksterne specialister (re)etableres 5-10 kunstgrave, der anvendes til regulering ved beskydning af mårhund og ræv. og opsættes fælder til regulering af mink.	Delvist gennemført	Overgår til videre planlægning
OFFENTLIGHEDENS ADGANG				
Ikke udspecificeret	Klattrup Mose	Der opstilles informations-tavler ved indgangsveje til mosen. Her informeres om ordensregler, Søgårdlejren etc.	Delvist gennemført	Overgår til videre planlægning
Ikke udspecificeret	P-pladsen ved Flensborgvej	Der opstilles informations-stander ved P-pladsen. Her informeres om Hostrup Sø, fuglelivet m.v.	Delvist gennemført	Overgår til videre planlægning
IKKE MODELBEKREVE LOKALITETER				
1-2	Klattrup Mose, 1	Sikring af spor gennem mosen ved forstærkning på et samlet stræk af maksimum 300 m.	Gennemført	Udgår
Maps Ikke udspecificeret	Bjergskov, 9	Indretning af bykampfacilitet jf. separat projektbeskrivelse (Hjemmeværnet).	Ikke gennemført	Udgår

5.2 Ny indsats

De nye indsatser på Søgårdlejren tilrettelægges med udgangspunkt i den militære brug af terrænet. Idet terrænet skal udvikles således at de til enhver tid gældende uddannelsesbehov tilgodeses. De primære ønsker omhandler overvejende rydninger for at sikre terrænet og udvikle det til militære øvelser. Ønsker til terrænuvikling fra de militære brugere er medtaget som aktiviteter i denne drifts- og plejeplan, i det omfang, de ligger inden for rammerne af planen. Øvrige ønsker er medtaget som projekter (operationelle ønsker) i afsnit 7.10. Nye aktiviteter fremgår af aktivitetskortet, Kortbilag 2.

Indenfor de rammer, der tilgodeses de militære brugeres behov, skal det samtidig sikres, at Natura 2000-forpligtigelserne overholdes, samt levesteder for Bilag IV-arter og beskyttede naturtyper er i god tilstand.

Der er behov at sikre og udvikle øvelseskulisserne i takt med et ændret uddannelsesbehov hos de militære brugere. Derfor planlægges to nye BSO'er, ligesom det lukkede og halvåbne terræn plejes med rydninger.

Markering af terrænets fysiske grænser er meget vigtig af hensyn til offentlighedens sikkerhed. Derfor er der som en aktivitet i nærværende plan medtaget, at der skal foretages en gennemgang af terrænets grænser og opsætning af sort-gule pæle, således at markeringen er tydelig og gældende retningslinjer overholdt.

5.2.1 Tilgroning

Søgårdlejren danner den militære kulisse med såvel åbent, halvåbent og lukket landskab. Der er vigtige brugerinteresser knyttet til arealer, hvor der skal etableres skjul og sløring. Det gælder både arealer med egentligt skovpræg og kratlandskaber, hvor vedplanter forekommer spredt eller gruppevis.

I forbindelse med skydning og øvelsesaktiviteter generelt er der behov for at begrænse brandfaren. Det er derfor afgørende at modvirke tilgroning indenfor væsentlige dele af terrænet.

I drifts- og plejeplan 2005-2019 med tillæg (2012-2019) er der beskrevet aktiviteter, som skal modvirke tilgroning med såvel vedplanter som høj græs- og urtevegetation. Der er i perioden gennemført omfattende rydningsprojekter i Klattrup Mose og Bjergskoven med det formål at bevare og udvide det åbne landskab.

Rydning langs skovbryn vil være nødvendigt, således at vedplanter ikke breder sig uønsket ind i åbne eller halvåbne landskaber.

For Søgårdlejren gælder specielt at tilgroning med brombær i disse overgangszoner og i lukket terræn (skov) udgør et væsentligt og voksende problem for de militære brugere.

Der foreslås en omfattende rydning (knusning) af brombærbevoksninger og efterfølgende gentagen slåning.

Slåning sikrer, at arealer ikke gror til i vedplanter, brombær eller høje urter. Det er en effektiv metode til at bevare det åbne landskab. På Søgårdlejren anvendes slåning primært på lysåbne arealer, der tidligere har været slette og på arealer, hvor kørsel er mulig. Fremadrettet vil slåning også blive anvendt til at vedligeholde arealer, der er ryddet for brombær, jf. ovenstående.

Afgræsning finder sted i tre Natura 2000 delområder i Søgårdlejren – Klattrup Mose, vest for P-pladsen ved Flensborgvej og i Bjergskoven. Denne terrænplejemetode bidrager ligeledes til at bevare det åbne og halvåbne kulisselandskab og gennemføres typisk i den del af terrænet, hvor der tidligere har været gennemført rydninger, idet afgræsning holder genvækst af vedplanter nede. I Bjergskoven, hvor store sammenhængende bevoksninger af brombær er ryddet, afgræsses med kreaturer og heste (med mulighed for gedegræsning); mens de to øvrige arealer afgræsses med kreaturer.

Maskinel slåning er svært gennemførlig pga. forekomst af store sten og stejle bakker (Bjergskov) eller meget fugtige mose og sønære arealer (Klattrup mose/Hostrup sø).

Det er ønskeligt at undgå frigivelse af næringsstoffer i forbindelse med plejen på § 3-arealer. Nedskåret eller slået plantemateriale skal i videst muligt omfang fjernes for at sikre § 3 arealer i en rimelig stand.

5.2.2 Hydrologi

Søgårdlejren rummer en række søer og vandhuller, der naturligt gror til. I forhold til at sikre vandhullernes værdi for de militære brugere er det væsentligt, at der bevares vedplanter og anden bevoksning omkring vandhullerne, ligesom større træer er nødvendige til passageøvelser. I praksis kræver dette, at der i planperioden ryddes gentagne gange, så der på et givent tidspunkt dels er fri adgang til bredarealet, dels stedvist findes bevoksning langs bredden. Omfanget af rydning aftales i dialog med de militære brugere.

For at sikre søerne som levesteder for Bilag IV-padder kan der være behov for delvis rydning af vedplanter omkring vandhullerne eller for oprensning.

I Klattrup Mose, hvor der som nævnt, er gennemført flere hydrologiske tiltag i forrige planperiode er det væsentligt, at disse opfølges, således at vandstanden opretholdes i mosen. Dette gøres for at sikre det åbne

kulisselandskab for de militære brugere. Samtidig er det med til at hindre genvækst af vedplanter og at sikre udviklingen mod aktiv højmoser, hvilket i begge tilfælde bidrager til at opfylde Natura 2000-forpligtigelserne.

For Hostrup Sø skal sikres, at søen bevares i sin nuværende gode tilstand og udvikling med gode hydrologiske forhold. Den regulativmæssige vandstandshøjde skal derfor sikres. Endvidere skal det nævnes, at kommunen planlægger at opfiske 40 tons skidtfisk fra søen for på den måde at forbedre den biologiske tilstand.

5.2.3 Skovplanlægning

Det skovbevoksede areal på Søgårdlejren udgøres af Langebjerg, Bjergskoven, skovbevoksede arealer på vestsiden af Flensborgvej ud for Bjergskoven og skovbevoksede arealer omkring Søgård-søerne. Skovbevoksede arealer fremgår grundkortet (Kortbilag 1) og skovudviklingskortet (Kortbilag 3). Løvtræer udgør 60 % og rødgran 25 % af de bevoksede arealer.

For alle skovbevoksede arealer fortsættes omlægning til naturnær skovdrift med en række skovudviklingstyper.

Selve skovpræget har stor betydning for en række af de militære aktiviteter, da der er behov for at sikre dæknings- og sløringsmuligheder.

5.2.4 Invasive arter og problemarter

På Søgårdlejren forekommer en længere række af invasive plantearter. Gyvel, rynket rose, glansbladet hæg, tornblad og en række ikke hjemmehørende nåletræer er de hyppigste. Det vurderes, at der for sikring af de åbne landskaber kan opnås en tilstrækkeligt effektiv bekæmpelse af disse arter ved de generelle plejeaktiviteter, herunder rydning og slåning.

Nærværende drifts- og plejeplan for Søgårdlejren foreskriver lokalt en specifik bekæmpelse af problemarter (brombær, beskrevet tidligere) og invasive arter, herunder eventuel forekomst af kæmpe-bjørneklo.

En række dyrearter, der betragtes som invasive eller problematiske, forekommer på Søgårdlejren – mink, mårhund og vildsvin. Af hensyn til den vilde hjemmehørende fauna generelt og Fuglebeskyttelsesområdets udpegningsarealer specielt er det væsentligt, at det fortsatte samarbejde med Naturstyrelsen forsætter i bekæmpelsen af disse arter.

5.2.5 Beskyttede arter

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er der for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet en række retningslinjer vedrørende aktiviteterernes tidsmæssige gennemførsel. Retningslinjerne er beskrevet i Bilag 9.2, model 11.

Søgårdlejren vurderes at spille en direkte rolle for flere Bilag IV-arter. De fleste Bilag IV-arter i området er påvirket af de ovennævnte trusler, særligt tilgroning, og det er målet at tilgodese arterne bedst muligt inden for rammerne af driften og plejen af terrænet. Her vil den planlagte plejeindsats have en gunstig indflydelse.

Gennemførelse af naturnær skovdrift og implementering af Forsvarets generelle retningslinjer for skovdriften vil gennem i højere grad at bevare store, gamle træer samt døde og døende træer medvirke til at sikre arter af flagermus på længere sigt.

Markfirben

Den igangværende og planlagte pleje i form af rydning og slåning samt de øvelsesmæssige aktiviteter, herunder et vist slid fra køretøjer, vil kunne medvirke til at sikre en bestand af markfirben i området.

Løgfrø, spidssnudet frø og stor vandsalamander og andre padder

Løbende vedligehold af vandhuller vil kunne medvirke til at sikre en bestand løvfrø og andre padder.

Nyoprenset vandhul til Løgfrø

5.2.7 Offentlighedens adgang

Søgårdlejren er åben for offentligheden på de arealer, hvor der ikke militære aktiviteter. Dette fremgår af eksisterende oplysningstavler. Ordensreglerne er gengivet i bilag 9.3. Ved skarpskydninger eller brug af håndgranat benyttes ballonmasterne på terrænet, det vil sige, at der hejses en kugle i masterne, når området er lukket af hensyn til sikkerhed.

For at undgå forstyrrelse af militære aktiviteter m.v. er der behov for oplysning om forbud mod privat dro-neflyvning over skydeterrænet og mod brug af metaldetektorer på terrænet. Et sådant forbud skal fremgå af oplysningstavler og kommende informationsfolder. Disse tiltag indgår i udarbejdelsen af nærværende plan.

Informationstavle til Bjergskov Overdrev ved Flensborgvej.

6.VISIONER

Dette kapitel giver en beskrivelse af de langsigtede visioner for landskabstyperne og arealudviklingen på Søgårdlejren. Det omfatter en vurdering af de såkaldte landskabstyper, der beskriver visionen for fordelingen af det lukkede, halvåbne og det åbne landskab på større delarealer. Ligeledes omfatter beskrivelsen de såkaldte arealudviklingstyper, der understøtter den langsigtede vision for udviklingen af tilstanden på arealet.

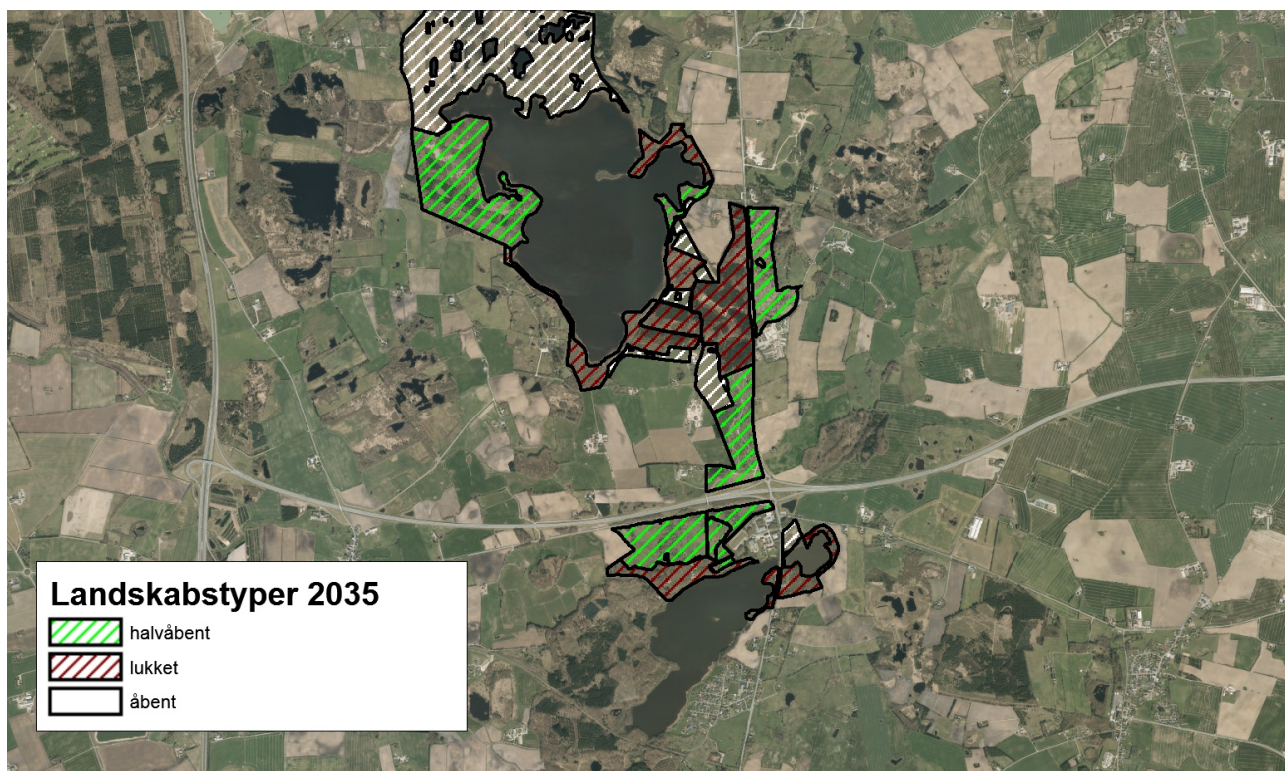
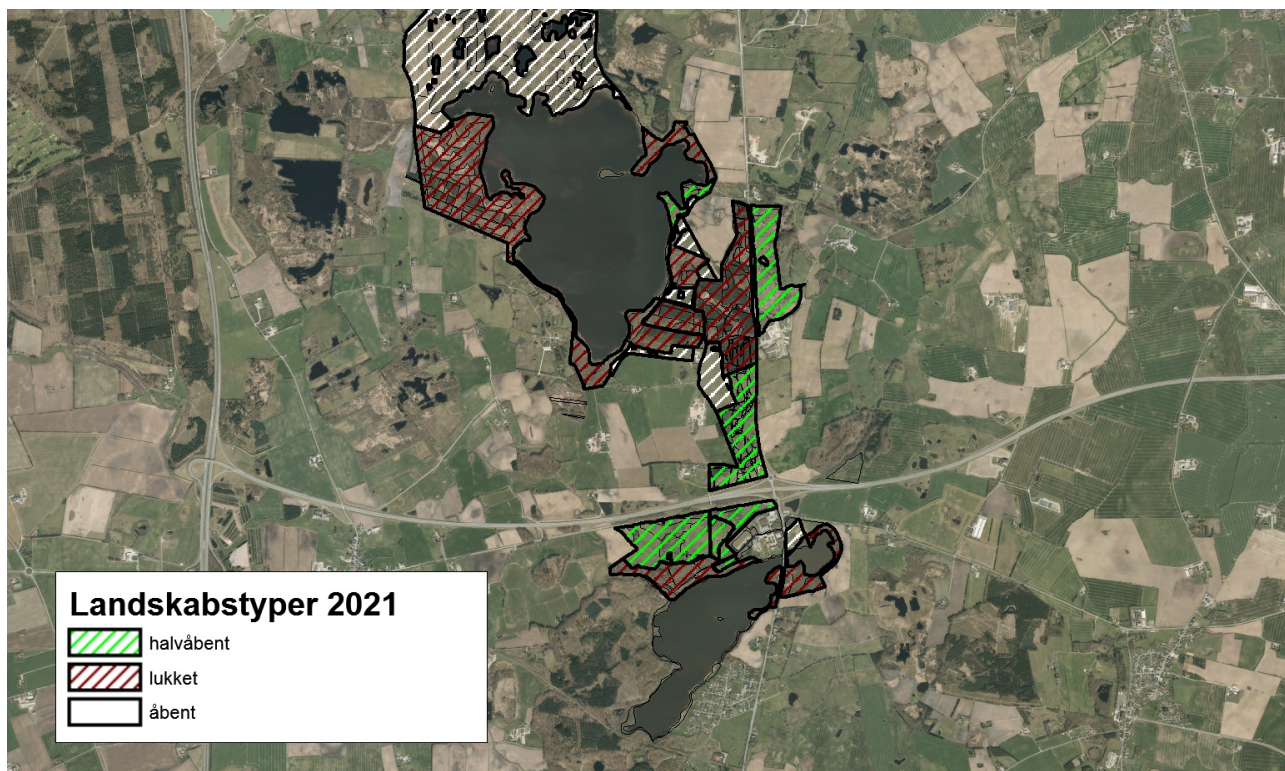
Den nuværende og fremskrevne fordeling af landskabstyperne ses i Figur 6-2. Det er visionen, at øvelsesterænet fortsat skal være en mosaik af åbne, halvåbne og lukkede landskaber.

Det åbne landskab

Det åbne landskab (Figur 6-1) er uden træbevoksning, men dog stedvist med krat. På Søgårdlejren er det åbne landskab kendetegnet ved at være plejet ved slåning eller ved afgræsning. Landskabstypen anvendes som øvelsesterræn generelt og i forbindelse med skydning. Slette, overdrev og mose (højmoser) forekommer som arealudviklingstyper. Det åbne landskab udgør ca. 115 ha.

Figur 6-1: Åbent landskab - arealudviklingstype mose - fra den nordlige del af Søgårdlejren, Klattrup Mose

Figur 6-2: Landskabsanalyse af Søgårdlejren, 2021 (øverst) og fremskreven udvikling i 2036 (nederst).

Det halvåbne landskab

Det halvåbne landskab (Figur 6-3) findes overvejende i den sydlige del af øvelsespladsen i tilknytning til lukket landskab. Landskabstypen er udbredt på terrænet i den del, der anvendes til øvelser og er vigtig at opretholde i forbindelse med terrænets militære funktion. Den vurderes i 2019 at udgøre cirka 75 ha.

Med afsæt i ønsker fra de militære brugere etableres yderligere halvåbent landskab i terrænets nordvestlige del, se den fremskrevne udvikling på Figur 6-2. Terrænet udvikles ved opretholdelse af spor og lysninger i lukket landskab.

Figur 6-3: Halvåbent landskab med spredtstående trægrupper og lysninger med overdrev fra Bjergskov Overdrev øst for Flensborgvej.

Det lukkede landskab

Det lukkede landskab på Søgårdlejren (Figur 6-4) består især af løvskov; stedvist med mange nåletræer (primært i den centrale del af øvelsespladsen). Det lukkede landskab er under forandring som en følge af implementeringen af naturnær skovdrift. Tæt løvskov og tæt nåleskov forekommer som arealudviklingstyper. Også det lukkede landskab har en vigtig funktion i forbindelse med militære øvelser. Landskabstypen vurderes i 2019 at udgøre ca. 140 ha.

Figur 6-4: Lukket landskab på den centrale del af terrænet. Fotoet viser tætstående relativt unge nåletræer.

7. AKTIVITETER

Dette kapitel anviser på grundlag af status og analyse den konkrete, praktiske realisering af indsatsprogrammet på det enkelte delareal. Dette sker som en udmøntning af de modeller, der er beskrevet i bilag 9.2. Hertil kommer aktiviteter, som ikke er omfattet af en model, og som derfor beskrives mere grundlæggende, eventuelt med henvisning til særskilte projektformuleringer. Afsnittet kan omsættes direkte i arbejdsbeskrivelser.

Det vedlagte aktivitetskort (Kortbilag 2) illustrerer de overordnede planlagte drifts- og plejetoilet i den kommende planperiode (15 år). De enkelte aktiviteter er nærmere beskrevet i nedenstående afsnit. En del af aktiviteterne knyttes til en række modeller (metodebeskrivelser), der er nærmere beskrevet i bilag 9.2. Modellerne beskriver den drift, der skal gennemføres på det enkelte areal og kan betragtes som en værktøjskasse.

For hver aktivitetsgruppe opstilles en tabel over de planlagte aktiviteter. Tabellen indeholder kolonner med oplysninger om: id, lokalitet, afdelinger, areal, udførelsestidspunkt og aktivitetsbeskrivelser. Aktiviteterne skal sikre det kulisselandskab de militære brugere efterspørger.

Id-nummeret fremgår også af aktivitetskortet og kobler kort og tabel sammen. Arealet angiver den omtrentlige størrelse i hektar (hvis ikke andet er angivet). Under aktivitetsbeskrivelser uddybes den enkelte aktivitet.

7.1 Rydning

Rydning foregår efter model 1 og er planlagt til 158 ha på terrænet. Det overordnede formål med rydning er at opretholde den militære kulisse, hvori åbent og halvåbent landskab indgår som forudsætning for de militære aktiviteter, herunder skydning. For terrænet gælder specielt at rydning af Brombær udgør en væsentlig del af rydningsaktiviteterne.

Rydninger af træer og buske gennemføres for at skabe sigtelinjer og udsyn og for at eksisterende skovbryn ikke breder sig. Rydninger af brombær gennemføres for at skabe passage for fodfolk og køretøjer. De gennemføres i dialog med de militære brugere, således at det rette landskab og øvelsesmuligheder sikres. For arealer beliggende i Natura 2000 er rydninger med til at sikre og bevare gunstig status eller udvikling mod gunstig tilstand.

Id	Lokalitet	Afd. litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
1-1	Nordøst for Søgård-lejren Sydvest for flugtskydningsbane Ø og NØ for Sandholm	11a, 11c 10x		2021 og herefter 1-2 gange årligt afhængig af vækstsæsonen	Delvis rydning (knusning) Brombær nedknuses, således at terrænet kan bruges til øvelsesbrug for afsiddet personel. Omfang og periodicitet af delvis rydning aftales med brugere. Aktiviteten ses i sammenhæng med Id 2-1 og 2-2.
1-2	NØ for Sandholm	10a 10c		2021 og herefter 1-2 gange årligt afhængig af vækstsæsonen	Delvis rydning (knusning) Brombær nedknuses, således at terrænet kan bruges til øvelsesbrug for afsiddet personel. Bevoksninger ved kørespor friholdes. Buske og krat ryddes i en afstand af 50 m foran kampstillingen. Omfang og periodicitet af delvis rydning i øvrigt aftales med brugere. Aktiviteten ses i sammenhæng med Id 2-1 og 2-2.

1-3	Terrænets centrale dele	6,8,9		2021 og efter behov løbende i planperioden	Delvis rydning (knusning) Brombær knuses med grenknuser, således at terrænet kan bruges til øvelsesbrug for afsiddet personel. Omfang og periodicitet af delvis rydning i øvrigt aftales med brugere. Aktiviteten ses i sammenhæng med Id 2-1 og 2-2.
1-4	Centralt i terrænet, vest for håndgranatbane	10 (sydlige del)		2021 eller snarest derefter	Delvis rydning (knusning) Rydning omkring kampstilling (vest for håndgranatbane), således at der er frit udsyn til søen.
1-5	Terrænets NV-lige dele.	4		Senest 2022	Rydning Klargøring af terrænet til et Beredskabsområde (BSO). Den præcise afgrænsning af rydningen planlægges i samarbejde med brugerne.
1-6	Klattrup Mose	1	10-30	2021 og efter behov løbende i planperioden	Rydning I det omfang eventuel afgræsning og vandstand ikke begrænser opvækst og genvækst af vedplanter, vil fornyet rydning/knusning være nødvendigt.
1-7	Bjergskoven	7	1-5	2021 og efter behov løbende i planperioden	Rydning (knusning) I det omfang eventuel afgræsning ikke begrænser opvækst og genvækst af brombær, vil fornyet rydning/knusning være nødvendigt for at bekæmpe store og sammenhængende bevoksninger

7.2 Slåning og opsamling

Slåning og opsamling gennemføres efter model 2 og 3 hhv. slåning er et generelt plejetiltag på lysåbne arealer og ofte i kombination med forudgående rydning eller rydning af skovbryn i planperioden. Opsamling sker på § 3 beskyttede delarealer. Ved slåning skal der tilstræbes en mosaikstruktur, hvor slåede og uslåede arealer indgår. Som hovedregel skal derfor 2 ha x 0,5 ha forblive uslået for hver 10 ha, der slås, og de uslåede arealer må ikke ligge samme sted år efter år. I alt slås ca. 33 ha, svarende ca. 1,5 ha uslåede arealer hvert år.

Id	Lokalitet	Afd. Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
2-1	Terrænets slette- og overdrevsarealer, der ikke afgræsses	10 a,c 11a,b,m,k	33	2020 og derefter årligt løbende i planperioden	Slåning med en højde på 20 cm. Områderne slås minimum en gang årligt for at sikre det halvåbne landskab.
2-2	Overalt på terrænet			2020 og årligt i planperioden	Slåning Til sikring af passage for afsiddet personel og køretøjer skal der ske opfølgende slåning på de arealer, hvor der er ryddet brombær (ID 1-1, 1-2 & 1-3).
2-3	Overalt på terrænet			2020 og årligt i planperioden	Slåning Kørespor slås 2 gange årligt og holdes græsdekke af hensyn til brug og passage af køretøjer.

7.3 Afgræsning

Afgræsning kan alene ske efter godkendelse af Forsvarskommandoen. Der skal tillige udarbejdes en naturvurdering på arealet forinden eventuel afgræsning igangsættes. Afgræsning gennemføres efter model 4 og udføres på langt overvejende arealer, der ikke eller kun i begrænset omfang anvendes til øvelsesformål. Aktiviteterne udføres for at opfylde forpligtigelserne i forhold til Natura 2000 om at sikre bedre eller gunstig tilstand/udvikling af habitatnaturtyperne i Bjergskoven og Klattrup Mose. I alt afgræsses ca. 134 ha.

Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
3-1	Klattrup Mose	1	101		Afgræsning Såfremt aktiviteten godkendes jf. ovenstående, kan afgræsningen med kreaturer opretholdes på Klattrup Mose for at modvirke tilgroning og genvækst af birk og derved sikre et åbent landskab og Natura 2000 plan. Aktiviteten skal ses i sammenhæng med Id 1-6 og 5-3.
3-2	Areal mellem Hostrup Sø og P-plads ved Flensborgvej	2,5	14		Afgræsning Såfremt aktiviteten godkendes jf. ovenstående, kan afgræsningen med kreaturer opretholdes for at modvirke tilgroning og derved sikre et åbent landskab og opfylde og Natura 2000 plan.
3-3	Bjergskov Overdrev	7	19		Afgræsning Såfremt aktiviteten godkendes jf. ovenstående, kan nuværende afgræsning med kreaturer og geder videreføres.
3-4	Nord for Lille Søgård Sø	13	3,3		Afgræsning Såfremt aktiviteten godkendes jf. ovenstående, kan eksisterende afgræsning med heste fortsættes.

7.4 Beplantningspleje

Aktiviteterne gennemføres efter model 5

Det langsigtede mål for skovområderne er naturnær skovdrift (se Kortbilag 3 med skovudviklingstyper samt bilag 9.2 med beskrivelse af skovudviklingstyperne).

Id	Lokalitet	Afd. Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
4-1	Langbjerg	3	3,2		Naturnær skov Opretholdes som naturnær skov
4-2	Bjergskov	7	40		Konvertering Overgår til naturnær skov
4-3	Øvrige skovarealer				Konvertering Overgår til naturnær skov

7.5 Hydrologi

Aktiviteterne gennemføres efter model 8. Af hensyn til dyrelivet må aktiviteterne til vedligehold kun foregår i perioden august til marts (begge måneder inklusive). Endvidere bør tilstræbes, at aktiviteterne for vandhuller fordeles over planperioden, så der på et givent tidspunkt findes uforstyrrede vandhuller.

Da adgang til vandhullerne og graden af tilgroning langs bredderne er væsentligt i undervisningssammenhæng for de militære brugere, skal aktiviteterne tilrettelægges efter dette og i dialog med de militære brugere.

Vandhullerne er nummereret (1-10) på såvel grundkort (Kortbilag 1) som aktivitetskort (Kortbilag 2).

Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
5-1	18 vandhuller på øvelsesterrænet			Løbende efter behov i planperioden, dvs. 2-3 vandhuller pr år	Rydning af bredzone. Rydning foretages for at sikre den militære anvendelse af vandhullerne og vandkvaliteten. Aktiviteten skal afstemmes de militære brugeres ønsker.
5-2	18 vandhuller på øvelsesterrænet			Løbende efter behov i planperioden	Oprensning. Rydning foretages for at sikre den militære anvendelse af vandhullerne og vandkvaliteten. Aktiviteten skal afstemmes de militære brugeres ønsker.
5-3	Klattrup Mose Ej på kort			Løbende efter behov i planperioden	Vedligehold af opstemninger. For at sikre en minimumsvandstand og opfylde Natura 2000 planen for Klattrup Mose er det nødvendigt at opstemningerne af grøfter og kanaler i mosen vedligeholdes.
5-4	Hostrup Sø Ej på kort			2021 eller snarest derefter	Sikring af vandstand I dialog med kommunen sikres, at vandstanden opretholdes i regulativhøjde. Aktiviteten gennemføres for at sikre naturtilstanden i Hostrup Sø og levesteder for arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000 og Bilag IV-arter.

7.6 Bekæmpelse af invasive plantearter og problemarter

Aktiviteterne gennemføres efter model 10.

Brombær udgør ubetinget det største problem på Søgårdlejren i lukket og halvåbent terræn (Bekæmpelse af brombær er medtaget i rydnings- og slåningsaktiviteter). Gyvel og glansbladet hæg findes i åbent landskab. Kæmpe-bjørneklo kan hurtigt etablere sig, fx langs bredderne af de store søer. Overvågning er derfor en vigtig del af bekæmpelsen.

Id	Lokalitet	Afd. Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
6-1	Overalt på terrænet Ej på kort				Overvågning og bekæmpelse af kæmpe-bjørneklo Der overvåges for kæmpe-bjørneklo, der erfaringsmæssigt kan findes langs søer og på terrænet i øvrigt. Bekæmpelse indledes, hvis kæmpe-bjørneklo konstateres.
6-2	På lysåbne dele af terrænet Ej på kort				Overvågning og bekæmpelse af invasive arter Der overvåges for sitkagran, arter af ædelgran, gyvel, tornblad, rynket rose, glansbladet hæg mm bekæmpes effektivt på lysåbne arealer ved slåning (Id 2-1, 2-2 & 2-3) og afgræsning (Id 3-1, 3-2 & 3-3). Er dette ikke tilfældet, skal arterne bekæmpes ved rydning.
6-3	Overalt på ter-				Mårhund, mink og vildsvin Disse arter overvåges og bekæmpes. Samarbejdet med Naturstyrelsen om bekæmpelse af disse arter skal forsætte på

	rænet Ej på kort				samme niveau som for nuværende, således at der sker koordineret og effektiv overvågning og bekæmpelse.
--	---------------------	--	--	--	--

7.6 Kulturhistorie

Fortidsminder og diger er vist på grundkortet (Kortbilag 1).

Id	Lokalitet	Afd. Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
6-1	Overalt på terrænet				Opmærksomhed og hensyntagen til fortidsminder og diger I de militære aktiviteter og pleje af kulisselandskabet tages hensyn til fortidsminder og diger, således at de ikke beskadiges direkte eller indirekte.

7.8 Offentlighedens adgang

Aktiviteterne knytter sig til offentlighedens adgang til terrænet og er ikke vist på aktivitetskortet. Ordensreglementet fremgår af bilag 9.3 og indeholder blandt andet et forbud mod droneflyvning og anvendelse af metaldetektorer.

Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
8-1	Ved indgange til terrænet. Ej på kort				Opdatering af skilte Der foretages en opdatering og ensretning af infostandere på terrænet. Der informeres om ordensregler (herunder forbud mod sejlads på Store Søgård Sø, forbud motorcrosskørsel m.m.), Søgårdlejren, naturgenopretningsprojektet i Klattrup Mose etc.

7.9 Ikke modelbeskrevne aktiviteter

I dette afsnit beskrives aktiviteter, der ikke knytter sig til Forsvarets modeller. Disse er ikke angivet på aktivitetskortet.

Id	Lokalitet	Afd. Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
10-1	Overalt på terrænet Ej på kort			2028	Midtvejsevaluering Fokus skal rettes på, hvorvidt terrænet udvikler sig som ønsket for brugerne. Det vurderes om rydning af brombær og efterfølgende slåning har den ønskede effekt.
10-2	Terrænets grænser Ej på kort			2021 og løbende i planperioden	Markering af skel Til sikring af skydesikkerhed sikres tydelig markering af terrænets grænser med sort-gule pæle efter gældende retningslinjer.

7.10 Militære operative ønsker (projekter)

De militære brugere har under udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan udtrykt en række ønsker til udvikling af terrænet og faciliteter på terrænet. Disse ønsker ligger ikke indenfor rammerne af denne drifts- og plejeplan og er vist separat i dette afsnit. Ønskerne er ikke vist på aktivitetskortet (Kortbilag 2).

Id	Lokalitet	Afd. Litra	Areal (ha)	Gennemføres	Aktivitetsbeskrivelse
11-1	Skydebanen Ej på kort			Senest 2025	Renovering af afstandsmærker på skydebane

11-2	Langbjerg – Hostrup Sø Ej på kort			Senest 2025	Landgang fra søen Der etableres et sumplignende terræn over en strækning på 100 m med en vanddybde på 15-20 cm, således at det er muligt af komme i land fra søen. Vegetationen fjernes årligt, hvis ikke den militære anvendelse er tilstrækkeligt til at holde vegetationen nede.
------	--------------------------------------	--	--	-------------	---

8.REFERENCER

- Aabenraa Kommune (2017): Natura 2000-handleplan 2016–2021, Hostrup Sø, Assenholm Mose og Felsted Vestermark
- EU (1992): Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter
- EU (2000): Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2000/60/EF af 23. oktober 2000 om fastlæggelse af en ramme for Fællesskabets vandpolitiske foranstaltninger
- FES (2019): FES-bestemmelse for drifts- og plejeplaner. Bilag 5 til FESBST 610-6.
- Forsvarsministeriet (2002): Bekendtgørelse nr. 64 af 30. januar 2002 om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarrets skydeområder og andre militære områder.
- Larsen, J.B. (2005): Katalog over skovudviklingstyper i Danmark. Miljøministeriet. Skov- og Naturstyrelsen 2004.
- Miljø- og Fødevarerministeriet (2017): Bekendtgørelse af lov om miljømål m.v. for internationale naturbeskyttelsesområder (Miljømålsloven).
- Miljø- og Fødevarerministeriet (2015): Bekendtgørelse 1732 af 21. dec. 2015 om støjregulering af Forsvarsministeriets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner.
- Naturdata.dk (2019): Kontrolovervågningsdata (NOVANA) fra overvågning af padder og lysåben natur i perioden 2017-2019.
- Naturstyrelsen (2016a): Natura 2000-plan 2016-2021. Hostrup Sø, Assenholm Mose og Felsted Vestermark. Natura 2000-område nr. 95, Habitatområde H84, Fuglebeskyttelsesområde F58.
- Naturstyrelsen (2016b): Bekendtgørelse 867 af 27. juni 2016 om fredning af visse dyre- og plantearter og pleje af tilskadekommet vildt.
- Naturstyrelsen (2014): Natura 2000 basisanalyse 2016-2021. Revideret udgave. Hostrup Sø, Assenholm Mose og Felsted Vestermark. Natura 2000-område nr. 95, Habitatområde H84, Fuglebeskyttelsesområde F58.
- Skov- og Naturstyrelsen og Hjemmeværnet (2004): Søgårdlejren, Drifts- og plejeplan 2005-2019.
- Skov- og Naturstyrelsen (1993): Vejledning om naturbeskyttelsesloven. Med efterfølgende ændringer. Miljøministeriet
- Søgaard, B., & Asferg, T. (2007): Håndbog om dyrearter. Faglig rapport fra DMU nr. 635. Århus Universitet: Danmarks Miljøundersøgelser.

9.BILAG

9.1 Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner og arealer, hvorpå der eksempelvis er anlagt flyvestationer, er erhvervet over en hundrede år lang periode. En stor del udgøres af arealer, der tidligere har tjent land- og skovbrugsmæssige formål. I takt med at jordbrugsdriften er ophørt eller ekstensiveret, er der på mange arealer blevet plads til den natur, der ellers er trængt i det omgivende intensivt udnyttede danske landskab. Cirka halvdelen af Forsvarsministeriets samlede areal er udpeget som Natura 2000 område, og cirka halvdelen heraf udgør naturtyper, der er udpegningsgrundlag for områderne. 2/3 af de udpegede naturtyper er i høj eller god naturtilstand. Ligeledes huser Forsvarsministeriets arealer et bredt udsnit af internationalt prioriterede og beskyttelseskrævende arter, herunder ikke mindst fuglearter, der er tilknyttet næringsfattige, våde og lysåbne naturtyper. Til dette kommer en række dansk beskyttede naturtyper, f.eks. næsten 1.000 søer samt moser, heder, overdrev mv. I alt ca. 15.000 ha er således registreret som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Der findes herudover 147 km beskyttede vandløb. Endelig rummer Forsvarsministeriets arealer værdifulde og typiske danske natur- og kulturlandskaber med et bredt og stabilt indhold af karakteristiske og ikke beskyttelseskrævende arter. Med indholdet af landskaber, naturtyper og arter og med mulighed for at give råderum for dynamik og processer er Forsvarsministeriets arealer et meget væsentligt bidrag til at bevare biodiversiteten i Danmark og Europa. De større militære områder udgør arealmæssigt en væsentlig del af konkrete lokalområder i Danmark, hvor de ligger ruralt og med en klar underrepræsentation af vej anlæg og bebyggelse. De større områder repræsenterer ofte flere landskabstyper. Karakteristisk for mange er kyst-, klit- og hedelandskaber, ikke mindst skydeområderne, hvor de åbne landskaber bruges som nedslags- og målområder. En meget stor del udgøres af egentlige kulturlandskaber, særligt åbne områder, der er udviklet igennem agerbrug og skovdrift, hvoraf store dele er skabt igennem målrettet klitplantning eller egentlige skovbrugsformål, men hvor der også er væsentlige militære interesser, f.eks. i form af uddannelse i kamp i lukket terræn. En række arealer, særligt øvelsesarealerne, er præget af landskaber, der kan karakteriseres som "halvåbne", dvs. åbne arealer med spredt og ofte gruppevis bevoksning. Denne struktur er i mange tilfælde et produkt af en målsætning om at kunne tilrettelægge øvelser, så der skabes mulighed for kombineret skjul og fremrykning i samme område. Det halvåbne landskab er ligeledes et resultat af et åbent landskab, der er under naturlig tilgroning. De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder.

9.2 Modeller

Driften skal understøtte og tilsikre at uddannelses- og øvelsesvirksomhed både nu og fremadrettet kan finde sted på Forsvarsministeriets arealer. Driften skal sikre, at skyde- og øvelsesterrænerne til hver en tid har tilfredsstillende kulisser til den nødvendige uddannelse og træning under realistiske forhold for de operative enheder og myndigheder under Forsvarsministeriet, samtidigt med at naturbeskyttelseslovgivning overholdes.

Driften må ikke resultere i indskrænkninger af de operative enheders brug af skyde- og øvelsesterrænerne på sigt. Derimod skal driften til stadighed fremme de operative enheders muligheder for fleksibilitet i uddannelses- og øvelsesøjemed

Driftsformen tjener således som det redskab, Forsvarsministeriet anvender til at gennemføre en arealforvaltning, der bedst muligt tager hensyn til de operative behov.

Mange aktiviteter går igen fra areal til areal og i øvrigt fra terræn til terræn. Det er derfor hensigtsmæssigt at samle de overordnede beskrivelser af identiske typer af aktiviteter, også kaldet "modeller". Samlet fun-

gerer modellerne således som en værktøjskasse for beskrivelsen af de konkrete aktiviteter, der fremgår af det følgende afsnit, og som henfører aktivitetstyperne til de enkelte delarealer. Det er i nogle tilfælde tilstrækkeligt alene at henvise til en model, men i de fleste tilfælde suppleres med en yderligere beskrivelse af aktiviteten på den konkrete lokalitet. I en række tilfælde er tiltagene på det enkelte areal dog så individuelle, at det ikke er fundet hensigtsmæssigt at udarbejde en egentlig model. Her vil aktiviteten beskrives specifikt, i visse tilfælde med reference til en separat projektbeskrivelse.

Model 1. Rydning

Rydning kan iværksættes på alle lysåbne naturtyper, der er tilgroet eller er under tilgroning med træagtig opvækst mindre end ca. 10 cm (diameter). Særligt slette, græsland og mose og mange landskabselementer som f.eks. fortidsminder plejes ved rydning. Fældning af plantede skovbevoksninger med efterfølgende konvertering til lysåbne naturtyper betragtes i denne forbindelse også som rydning.

Rydningens gennemførelse afhænger af tilgroningens karakter. Hvor tilgroningen er massiv, vil der være behov for en relativt omfattende førstegangspleje, der kan muliggøre efterfølgende løbende vedligeholdelse ved eksempelvis slåning, afgræsning eller afbrænding. Tiltagene kan udføres såvel motormanuelt som maskinelt afhængig af situationen. Rydningen kan gennemføres som en total rydning, hvor i princippet al opvækst nedskæres og fjernes. Af hensyn til blandt andet militæranvendelse, landskabsæstetik samt større dyr og fugle kan rydningen undertiden gennemføres som en delvis rydning, hvor der efterlades enkelte eller grupper af træer og buske. Rydningens ønskede karakter indgår for de enkelte rydningsprojekter i aktivitetsbeskrivelserne. På beskyttede naturarealer skal det nedskårne materiale fjernes fra arealerne, hvis det er muligt.

Rydning medfører oftest en ændring af naturtilstanden og må på beskyttede naturarealer som udgangspunkt ikke udføres uden dispensation fra den relevante myndighed. For fredskovspligtige arealer kan der også kræves dispensation, hvis ikke skovlovens generelle muligheder for etablering af nye åbne naturarealer kan finde anvendelse.

Model 2. Ekstensiv slåning

Slåning er velegnet til vedligeholdende pleje på hede, slette og strandeng samt brandbælter, hvor eventuel træagtig opvækst er mindre end ca. 1 cm (diameter). Slåning gør i en række tilfælde øvelsesaktiviteter lettere at gennemføre og kan endvidere anvendes som forberedelse til afbrænding og lette styringen heraf. Slåning foretages maskinelt. Ved slåning af græsarealer og lignende skal der sigtes mod en mosaikstruktur, hvor slåede og ikke-slåede arealer indgår. Slåningerne kan f.eks. ske i mindre områder på 50 m x 100 m. Risikoen for at dræbe vildt skal minimeres, f.eks. ved forudgående bortskræmning eller langsom fremkørehastighed, og større græsarealer slås cirkulært fra markcentrum mod kanten. Afslået lyng skal fjernes fra arealerne og det tilstræbes ligeledes, at afslået græs bortskaffes fra § 3 beskyttet natur. En variant af slåning er høslæt, hvor afslået græs tørres eller wrappes til bortkørsel og anvendelse som foder eller brændsel, afhængig af kvalitet og efterspørgsel.

Græsarealer kan med fordel slås minimum en gang årligt, hvorimod slåning af hede skal ske mindre hyppigt med henblik på en rotation, hvor det enkelte areal ved slåning eller andre plejemetoder ikke forynges hyppigere end cirka hvert 10. år. Slåning på hedearealer skal betragtes i sammenhæng med afskrælning af lyngtørven (morlaget), der fjerner mange næringsstoffer, der er den væsentligste trussel mod hedens eksistens.

Af hensyn til dyrelivet må slåning kun gennemføres i perioden 15. juli – 15. april. På arealer, hvor vegetationen holdes kortklippet gennem hele perioden, må slåning dog gennemføres hele året. For lyngarealer er det bedste tidspunkt i februar og marts måned. Andre tidspunkter for slåning kan der være aktuelle i forbindelse med bekæmpelse af invasive arter.

Førstegangsslåninger vil umiddelbart kræve dispensation i relation til naturbeskyttelsesloven på beskyttede naturtyper.

Model 3. Opsamling af afslået materiale

Opsamling af afslået materiale gennemføres for at fjerne flest mulige næringsstoffer. På den måde bidrager det på næringsfattige naturtyper til opretholdelse af de ønskede vækstbetingelser.

Opsamling af afslået materiale gennemføres på arealer der er omfattet af § 3. Opsamling udføres så mindst 90 % af det afslåede materiale fjernes. Opsamling skal ske enten i samme arbejdsgang som slåning eller senest 1 uge efter slåningen. Disse kvalitetskrav skal være overholdt for minimum 80 % af arealet. Afvigelse må ikke være samlet et sted, men skal være jævnt fordelt over hele terrænet. Det afslåede materiale skal presses i baller og deponeres ved kørefast vej, eller det kan deponeres i løs form ved kørefast vej efter nærmere anvisning. Hvilke muligheder der anvendes er afhængig af terræn, type af materiale, afsætningsmuligheder og fremkomsten af nye anvendelsesmuligheder. Opsamling gælder arealer der er omfattet af naturbeskyttelseslovgivning.

Model 4. Afgræsning

Afgræsning skal forinden igangsættelse altid godkendes af Forsvarskommandoen, og være foreneligt med det operative behov. Det skal tillige tilsikres at afgræsning ikke medfører begrænsninger for den operative brug fremadrettet.

Ved et passende græsningstryk kan afgræsning modvirke tilgroning med høj urte- og græsvegetation samt træer og buske. I modsætning til rydning kan afgræsning kun sjældent genskabe lysåbne naturtyper, men først og fremmest bidrage til at vedligeholde eksisterende lysåbne arealer. I forhold til den militære arealudnyttelse er afgræsning dog ofte problematisk - særligt i skydeområder, hvor græssende dyr kan blive ramt, og hvor tilsyn kan være besværliggjort i perioder med vedvarende skydeaktiviteter. I skydeområder kan afgræsning derfor som udgangspunkt kun lade sig gøre i skydefri perioder af en vis varighed f.eks. i sommerferien.

Græsning foretages i så store områder, at indhegning, udsætning og pasning af dyr bliver så rationel som muligt. Indenfor større hegnede arealer foretages afgræsningen om muligt i rotation i delhegn, så der opstår forskellige stadier af afgræsning.. Art og race vælges efter lokale muligheder, egnethed, vegetationstyper, jordbund, hydrologiske forhold mv., men der tilstræbes at anvende robuste racer. Hegning, vanding, læ og andre dyrevelfærdsmæssige forholdsregler skal tilgodeses igennem forpagtningsaftale.

Model 5. Beplantningspleje

Levende hegn og beplantninger skal løbende plejes, så de bevares lysåbne med mulighed for udvikling af dækningsgivende buske. I levende hegn, krat og beplantninger skal gamle og døende træer bevares, hvis dette er foreneligt med den operative brug. Fremtidens gamle træer skal udvikles gennem en målrettet hugst, der skaber plads til udvikling af kroner og rodnet på udvalgte træer/grupper af træer.

Eksisterende dødt ved i form af stående og væltede døde træer efterlades. Hule træer, nedfaldne grene og kvasbunker fjernes som udgangspunkt ikke.

Ved etablering må alene anvendes hjemmehørende, lokalitetstilpassede træer og buske.

Model 6. Skovudviklingstype 94: Urørt skov

Urørt skov defineres som skovområder, der friholdes for drifts- og plejemæssige aktiviteter fra et nærmere angivet tidspunkt. Et væsentligt argument for at udlægge urørt skov er at skabe gode og realistiske rammer for den militære uddannelse. Det betyder, at øvelsesaktiviteter uhindret kan finde sted, ligesom der fremover gennemføres de indgreb i de urørte skovområder der er nødvendige for at skovområderne kan udvikles til Forsvarets brug. Med tiden vil et urørt skovareal udvikle et urskovslignende præg med en strukturmæssig mangfoldighed, herunder væltede og døde træer samt træer af forskellig art og aldre i varierende grupperinger. I den urørte skov vil den naturlige vandbalance desuden blive genskabt, i den udstrækning,

den har været påvirket gennem dræning mv. Dette vil yderligere bidrage til mangfoldigheden af strukturer. Bræmmer langs vådområder (søer og vandløb) udlægges generelt til urørt skov. I tilfælde af at der kun findes begrænsede arealer af den pågældende bevoksningstype kan anvendes andre udlægningskriterier, hvilket i særdeleshed gør sig gældende på flere jyske terræner med betydelig nåletræsdominans.

Militære udviklingsmål: Den urørte skov giver et kaotisk og til tider jungleagtigt skovbillede, der vil give naturlige skjule- og sløringsmuligheder kombineret med udfordringer ved bevægelse og fremrykning.

Model 7. Hydrologi

Eksisterende søer, vandhuller og grøfter vedligeholdes, hvor den militære anvendelse, lovgivningsmæssige forpligtelser taler herfor. Alle indgreb, der ændrer hydrologiske forhold, vil som udgangspunkt kræve tilladelse efter lovgivningen.

Pleje af vandhuller må alene gennemføres i perioden 1. august til 31. marts. Her skal man dog være opmærksom på regionale forskelle i paddefaunaen og dennes forskellige yngleperioder.

Model 8. Invasive arter

Invasive arter udgør en trussel for en række af de naturtyper og arter, der findes på Forsvarsministeriets terræner. Invasive arter er plante- eller dyrearter, der ved menneskets direkte eller indirekte hjælp er flyttet fra én del af verden til en anden og her påvirker biodiversiteten negativt.

Modellen opstilles som redskaber til forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter for at værne hjemmehørende og beskyttelseskrævende arter og naturtyper samt øvrige driftsmålsætninger på Forsvarsministeriets terræner mod negative effekter af invasive arter og for at modvirke, at terrænerne udgør udviklings- og spredningssteder for invasive arter.

Der er 20 terrestriske og 4 akvatiske plantearter, der er registreret som invasive arter i Danmark. Hertil kommer et mindre antal arter, som forekommer i Danmark i forholdsvis begrænset antal, men som vurderes at kunne optræde invasivt på sigt. Der er store regionale forskelle på de invasive arters udbredelse, hyppighed, spredningspotentiale og skadevirkning. På Forsvarsministeriets arealer er der særlig fokus på følgende arter: rynket rose, bjergfyr, kæmpe-bjørneklo, japansk pileurt/kæmpe-pileurt og glansbladet hæg.

Alle invasive plantearter bekæmpes igennem en række af de ovenstående modeller, såsom rydning, slåning, afgræsning og afbrænding. I visse tilfælde er opgravning/-rykning praktisk overkommeligt. Kæmpe-bjørneklo kan bekæmpes kemisk under særlige forudsætninger, men ellers ved rodstikning, skærmbakning, slåning og afbrænding. Bekæmpelsesmetoden afhænger af antallet af individer i bestanden, hvilket stadie bestanden befinder sig i, samt dens voksested.

Model 9. Pleje af fortidsminder

Fortidsminder beskyttes mod erosion og slidtage som følge af færdsel og kørsel. Dette sker gennem afmærkning.

Fortidsminder skal plejes i et omfang og på en måde, så vegetationen ikke bidrager til fortidsmindets nedbrydning. Plejen sker gennem rydning og/eller slåning (uden jordbehandling), som sikrer mod erosion og desuden sikrer fortidsmindets synlighed. Der henvises til modeller for rydning og slåning.

Model 10. Offentlig adgang

Forsvarsministeriets arealer er som udgangspunkt åbne for offentligheden, når der ikke er militære aktiviteter, mellem solopgang og solnedgang. Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for offentligheden af sikkerhedsmæssige hensyn.

De arealer, der ikke permanent er afspærrede, vil være åbne for offentlig færdsel på befæstede veje, når disse ikke anvendes til uddannelses- og øvelsesformål. På arealer, der er åbne for offentligheden, vil det som udgangspunkt også være muligt at cykle eller enkelte steder at ride. Informationsstander og ordensreglementer vil indeholde beskrivelser af, hvorledes cyklister og ryttere kan anvende arealerne.

Gennemførelse af organiserede aktiviteter kræver forudgående tilladelse fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse. Der henvises i øvrigt til hjemmesiden www.ejendomsstyrelsen.dk

Model 11. Artsbeskyttelse

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet nedenstående retningslinjer, for så vidt angår aktiviteterne tidsmæssige gennemførelse:

Aktivitet	JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Skovning, flisning, knusning	Green	Green	Green	Green	Red	Red	Red	Green	Green	Green	Green	Green
Fældning af træer som potentielt er rede-træer for kolonirugende fugle	Yellow	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
Fældning af træer som potentielt er rede-træer for rovfugle og ugler	Yellow	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
Fældning hule træer og træer med spætte-huller	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Yellow	Yellow	Red	Red
Fældning af træer som potentielt er re-det træer for ørne, sort stork eller rød glente	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
Aktiviteter, der kan ødelægge områder med digesvalereder	Yellow	Yellow	Yellow	Red	Red	Red	Red	Red	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
Afbrænding af hede	Green	Green	Green	Red	Red	Red	Red	Red	Green	Green	Green	Green
Slåning og rydning af hede	Green	Green	Green	Green	Red	Red	Red	Green	Green	Green	Green	Green
Slåning af græsarealer 1. gang	Green	Green	Green	Green	Red	Red	Red	Green	Green	Green	Green	Green
Oprensning vandhuller	Green	Green	Green	Red	Red	Red	Red	Green	Green	Green	Green	Green

Signatur	Forklaring
Red	Aktiviteten må ikke gennemføres
Yellow	Aktiviteten bør ikke gennemføres
Green	Aktiviteten kan gennemføres

Figur 9-2: Aktivitetstyperne tilladte gennemførelsesperioder (FES, 2019).

9.3 Ordensregler

April 2021

Velkommen til Søgårdlejren

Søgårdlejren er et militært område, der anvendes af forsvaret til uddannelse af soldater i hæren. Det samlede areal udgør omkring 654 ha og har været anvendt af forsvaret siden 1953.

Søgårdlejren huser både værnepligtige og skoleelever, hvilket betyder at øvelsespladsen bruges meget intenst til uddannelse. Øvelsesaktiviteter med skydninger og pludselige fremrykninger er ikke foreneligt med offentlighedens færdsel og sikkerhed. Derfor er Øvelsesplads kun åben for offentligheden når der ikke foregår undervisning og øvelser på terrænet.

Ved skarpskydninger eller skarp brug af håndgranat hejses tillige en advarselskugle i et antal signalmaster fordelt over terrænet.

Ved færdsel gælder:

- Al færdsel i området sker på eget ansvar
- Færdsel kun tilladt fra solopgang til solnedgang og kun når terrænet ikke anvendes
- Færdsel er kun tilladt på cykel eller til fods. Ridning er forbudt
- Flyvning med droner og brug af metaldetektorer er forbudt
- Hunde skal altid føres i snor. Efterladenskaber skal fjernes
- Det er forbudt at opsamle ammunition eller dele heraf
- Bivuakering og brug af åben ild er forbudt
- Camping og overnatning i terrænet er forbudt
- Fiskeri er tilladt ved Hostrup Sø fra bredden mod Søgård
- Sejlads på Store Søgård Sø er forbudt
- Henkastning af affald er forbudt
- Skiltning skal respekteres, og anvisninger fra personel skal efterkommes
- Vis hensyn til dyre- og fugleliv

Søgårdlejren er et unikt naturområde med en varieret flora og fauna. I samarbejde med miljømyndighederne har forsvaret udarbejdet en drifts- og plejeplan, der skal søge at varetage hensynet til områdets natur. Plejeplanen indebærer blandt andet at der sker naturpleje af moser og overdrev og tilsikrer at de åbne landskaber ikke gror til i krat.

9.4 Kommentarer fra ekstern høring

Drifts- og plejeplaner samt tillæg hertil, forelægges til ekstern høring blandt myndigheder, organisationer og øvrige interesserede. For drifts- og plejeplanen for Søgårdlejren 2021-35 blev den eksterne høring igangsat jævnfør høringsskrivelse af 4. oktober 2021. Høringsfristen blev fastsat til den 2. november 2020.

I nedenstående tabel fremgår hvilke interesser, som er blevet hørt, samt hvilke høringssvar, der er modtaget indenfor høringsfristens udløb.

Institution	Høringssvar
Miljøstyrelsen	
Naturstyrelsen	
Slots- og Kulturstyrelsen	
Aabenraa Kommune	
Slots- og Kulturstyrelsen	
Dansk Naturfredningsforening	
WWF – Verdensnaturfonden	
Dansk Ornitologisk Forening	
Dansk Jægerforbund	
Friluftsrådet	
Dyrenes Beskyttelse	
Verdens skove	
Entomologisk Fagudvalg	
Dansk Pattedyrsforening	
Nordisk Herpetologisk Forening	
Dansk Sportsfiskerforbund	
Dansk Landskabsøkologisk Forening	
Landbrug og Fødevare	
Botanisk Forening	
Bangsgaard og Paludan	
Danmarks Kulturarvsforening	

Der er ikke modtaget nogle høringssvar, og der er således ikke foretaget ændringer i planen.

Militærnatur

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark. Sammenlagt forvalter Forsvarsministeriet over 30.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for offentligheden, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer. I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvarsministeriet udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvarsministeriet en passende afvejning mellem militære uddannelsesbehov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarsministeriets naturforvaltning kan findes på [www. Forsvaret.dk](http://www.Forsvaret.dk)